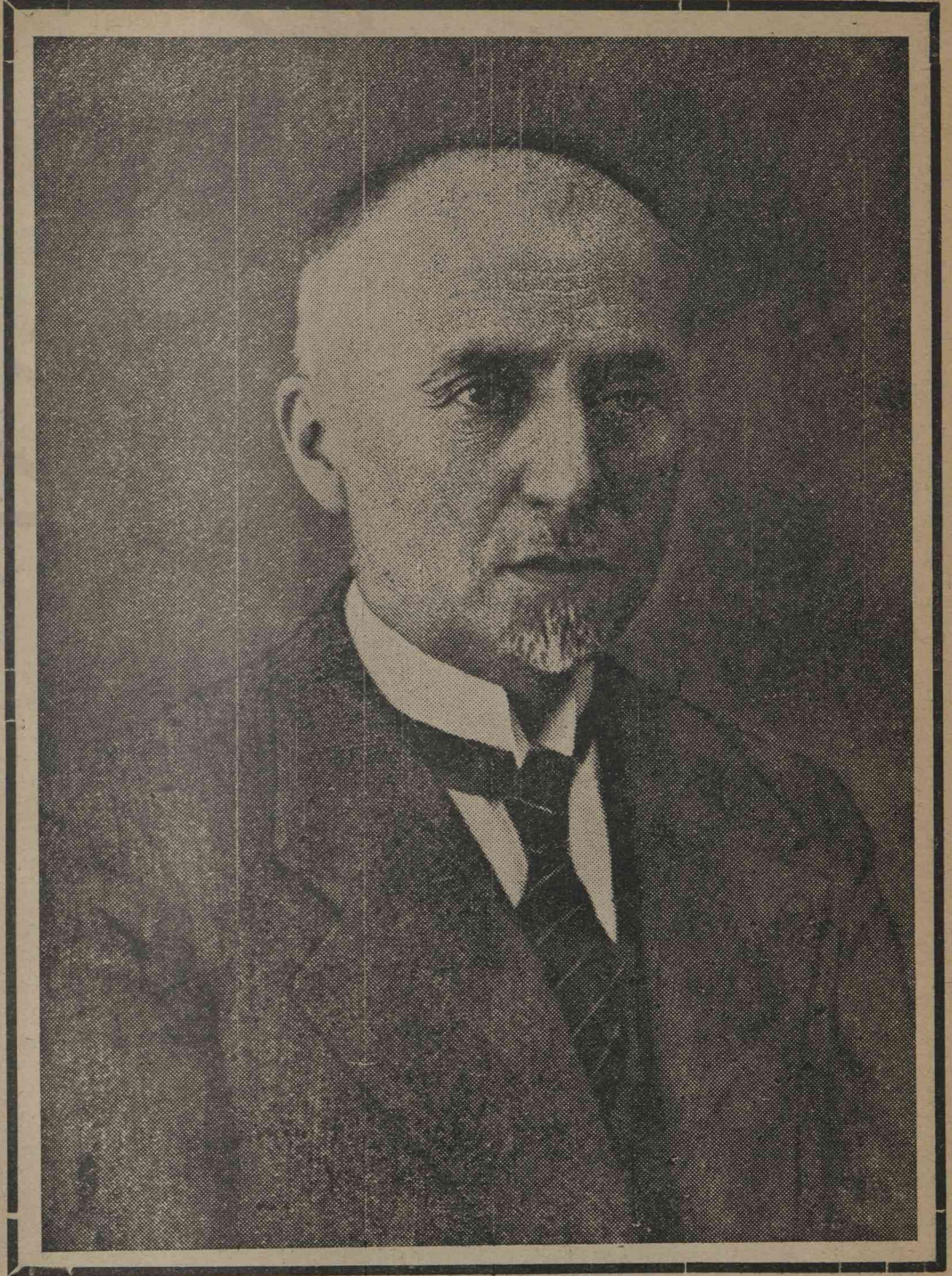

KONYA

AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

Haçlı Ordusu ve Selçukliler	SAİT SUNGUR
III. Türk - Avrupa Resim Mektebi	ŞAHABETTİN
Hayat ve Program	ALİ RIZA KORAP
Ondördüncü Asırda Konya	M. E.
Kaybettiğimiz değerli bir bilgin: Muallim M. Ferit Uğur	F. N. UZLUK
Üstat B. Ferit Uğur İçin	M. MUHLİS KONER
Muallim M. Arif ve Muallim M. Ferit'e dair birkaç söz	M. S. ONAT
Merhum Üstat Bay Ferit Uğur Hakkında	N. FİKRET BAŞTAK
Aziz Bir Hatıra	GÖKKAYA
Üstat Ferit Uğuru da Kaybettik	C. ALİ İMER
Eski Maarif müdürü üstat B. Ferit Uğuru da kaybeyledik	M. Y. SÜSLÜ
Bir Baba Daha Kaybettik	S. AYDIN TAŞBAŞ
Ferit Beyi Nasıl Tanıdım ?	ALTAN
Mevlevî Velileri	N. FİKRET BAŞTAK
Merhum Mehmet Ferit Bey Üstadımız	M. MES'UD KOMAN
Giden Gençliğin Ardından	ALİ RIZA ÖZKUT
DİLERİM!..	C. OĞUZ ÖCAL
Radyoda San'at ve Folklor Gecemiz	*
Ankara'daki Konya Gecesi Münasebetile	M. MES'UD KOMAN

ÜSTAT MEHMET FERİT UĞUR
DOĞUMU 1880 KONYA – ÖLÜMÜ 3 MART 1942 KONYA

KONYA

AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

YIL: VI

MART 1942

SAYI: 41

Haçlı Ordusu ve Selçukiler

II

Sait Sungur

Birinci Haçlı harbi esnasında [1095 - 1099] Haçlılar tarafından alınan [Edesre - Urfa] kontluğunun Musul Atabegî Nureddin Zengi tarafından alınması [1144] Avrupada derin bir heyecan uyandırmıştı; ve bu heyecan ikinci bir Haçlı ordusunun hazırlanmasına bir sebep teşkil etmişti. Birinci Haçlı ordusunu hazırlama fikri ilk defa Fransız halkının öne atılması ile vücut bulmuştu; bu ikinci harp garbin iki büyük devletinin yani Fransa ile Mukaddes Cermen - Roma imparatorluğunun teşebbüsle olmuştur; fakat takip edilecek yol mes'elesi mühim bir mevzu olmuştur. Sicilya kralı Roger II tehlikelerle dolu olan Anadolu yolundan vazgeçilerek Ak denizde Kudüse gidilmesini tavsiye ediyordu; Alman imparatoru Conrad III Sicilya hükûmetile bozuşmuş vaziyette bulunduğundan bu teklifin reddini temin etti. Haçlı ordusunun yolu yine Bizans toprakları üzerinden geçecekti.

Haçlı ordusunun bu seferde Bizans yolunu tercihe karar vermesi imparator Manuel Commène - Manuel Komneni telâşa düşürdü; aynı zamanda Haçlı ordusu İstanbul'a yaklaştığı sıralarda Sakarya - Sagorios vadisindeki Bizans arazisini tahrip eden Rükneddin Mes'ud I [1116 - 1155] ile yaptığı mücadelede henüz kurtulmuştu:

Manuel 1146 senesinde Eskişehir ve Philomélion - Akşehir üzerinden Konya - Iconium'ye yürümek istemiş, Eskişehir önlerinde Mes'udan hazırladı duzağa düşmeden şehri yakmış ve tekrar geri almıştı. Bundan sonra Kabala - Çiğil geçidini zorlayarak Konya ya gelmiş, şehrin şark

eihetinde Selçuk ordusunu bozgunluğa uğratmıştı; fakat Mes'ud hükümet merkezinde kalmamış, Aksaray civarındaki Tuzlu çöle çekilerek şarktaki Türkmenlerden yardım beklememişti.

Manuel ya âni bir taarruzdan korktuğu veyahut Konyayı elde etmekle iş bitmiş olmayacağını düşündüğü için şehri muhasaraya lüzum görmedi; fakat gerideki kuvvetlerle düşmanı işgal etmek suretile şehirden ayrılmıştı.

Bizans kuvvetleri Konyanın garp tarafında Devent köy taraflarına çekilmiş, burada da bir çok zayıf vererek Bizans arazisi dahilinde bulunan Karalis - Beyşehir gölü civarından Menderes vadilerine inmişti.

İşte bu Türk ve Bizans mücadelesi sonunda yapılması icabeden sulh muahedesi imza edilmeden Fransa kralı Louis VII Suriye ye Anadolu üzerinden gitmeye karar vermiş ve yola çıkmıştı.

Bu müşkül vaziyet karşısında Bizans imparatoru Manuel Komnen Fransız kuvvetlerinden istifade ederek Konyadan Selçuk Türklerini çıkarmak istiyordu; hatta Louis VII yaptığı anlaşma neticesinde Fransa kralının kendisine sedakat yemini etmesini ve Anadoluda elde edilecek bütün arazinin Bizans imparatorluğuna verilmesini de temin etmişti; fakat Alman imparatoru Conrad'ın III müdahalesi bütün ümitlerini alt üst etti; hatta bu yüzden Manuel Komnenle Alman imparatorunun araları açılmıştı: Conrad III bir aralık Bizans bile zaptetmeği hatırlıdan geçirmişti.

* *

Bizans işgal tehlikesini atlatmıştı; çünkü Alman ordusu Bizans topraklarına ilişmeden Anadoluya geçmişti; fakat Manuel Almanlardan hâlâ korkuyordu. Bunun için eski hasmı olan Rükneddin Mes'ud ile münferid bir sulh yapmıştı. Bu anlaşma Selçuk hükümdarının düşüncelerine çok uygundu; çünkü birinci Haçlı harbinde Konya Selçukilerini hezimetten hezimete sürükliyen yegâne sebep Haçlı ordusuna Bizans kuvvetlerinin iltihakı idi.

Fransız kuvvetlerinden evvel Anadoluya geçerek Bursa - Bithynie civarlarına kadar ilerliyen Alman ordusu burada iki kola ayrılmıştı; gayri muhariplerden mürekkep 14000 kişilik bir kuvvet Garbi Anadolu taraflarından dolaşarak Kilikya ya varmak üzere ayrılmış, bizzat Conrad'ın III idare ettiği kuvvetlerde birinci Haçlı ordusunun takip ettiği istikamet üzerinden yola çıkmıştı. 15 Eylül 1147 de İznikden ayrılan Alman imparatoru, ordusu için ancak sekiz günlük yiyecek temin etmişti; halbuki İznikle Konya arası yirmi günlük yoldu, Eskişehir önlerinde Türk ve Bizans kuvvetlerin teşkil ettiği cepheye yaklaşıldığı sırada erzakları bitmek üzere idi. Alman ordusu bu tedbirsizlik dolayısıyla kendilerine rehberlik eden Bizanslıların suiniyatlerine kurban gittiklerini anladılar.

Haçlılar harbinin bir tarihini yazan Vakanüvis Guillaume de Tyr diyor ki: «Bizanslı rehberler Conrad'e III Konya ya üç günde varılacağını söylemişlerdi» zaten orduda erzak tükenmeye başlayınca bu rehberler ortadan gaip olmuşlardı: bu vaziyet Selçukilerin Alman ordusuna hücumları için iyi bir fırsat hazırlamıştı.

Alman ordusu Eskişehir önünde Porsuk nehrine karışan Batys çayına kadar gelince burada külliyetli miktarda düşman kuvvetlerinin hücumuna uğradı; Alman ordusundaki beygirler yorgunluk ve susuzluktan bitkin bir hale gelmiş, Şovalyeler sırtlarındaki ağır teçhizat altında ezilmişlerdi. Conrad III ordusuna ric'at emrini verdi ve ordu ağır bir bozgunluk şeklinde Selçuk ordusunun önünden geçerek Bizans arazisine kadar çekildi.

İmparator güç halle İznika vardığı zaman açlıktan, yorgunluktan veya düşman kılıcı altında ölmek veya esir olmak suretiyle ordusunun onda dokuzunu gaip etmişti.

Histoire d'Eracles adlı eserde deniliyor ki: «Selçuk ordusu Alman ordusunun çadır ve yükleri içinde külliyetli ve kıymetli ganimet eşyası buldu; meselâ altın, gümüş, beygir ve silâh gibi...»

Diğer taraftan Suriyeli Michel de diyorki: «Selçuk ordusu, erzak bulmak için darma dağın bir halde dolaşan binlerce Alman askerini öldürmekten osanmışlardı; Selçuk şehirlerinde altın ve gümüş çoğalmıştı; o kadar ki Malatyada gümüşün kıymetile kurşunun kıymeti aynı olmuştu ve bu ganimet eşyası İrana kadar yayılmıştı.»

* *

Conrad'ı III takiben yola çıkan Fransa kralı Louis VII Ratisbonne şehrinde Bizansın iki murahhasını kabul etmişti; bunlar evvelce yapılmış olan anlaşma tekliflerinin teyyidi için buraya gelmişlerdi; anlaşmanın şartlarına göre; evvelâ Fransız ordusu Bizans topraklarından dostane bir şekilde geçecek. Sonra, Anadoluda Selçukilerden alınabilecek bütün Bizaus arazisi Basileus-Bizans imparatoruna iade olunacaktı. Fransız ordusunun öncü kuvvetleri İstanbul surlarının kenarına geldiler; ve Blachernoe-Vlakerna sarayının önünde çadırlarını kurdular. Bu kuvvetler Fransa kralını bekliyorlardı.

Bu bekleyişleri esnasında Bizansın yardımcı kuvvetleri olan Peçenek ve Koman Türklerinin taarruzuna uğradılar, bu hadise Bizans ve Fransız münasebetlerini bozacak bir vaziyet ihdas etmiş, hattâ Louis'in VII etrafındaki bazı şahsiyetler krala Bizansa hücum suretile bu intikamın alınmasını tavsiye etmişlerdi. Hakikatte Bizans - Fransız münasebetlerini bozacak sebepler de vardı :

Manuel Komnen Rükneddin Mes'udle on senelik bir mütareke yapmış ve bu suretle Haçlı ordusuna karşı Selçukkuvvetlerini serbest bırak-

mişti; o sırada Bizansla harp halinde bulunan Sicilya kralı ile Fransanın anlaşması da imparator için büyük bir tehlike teşkil edebilirdi.

Bu sebeplerden dolayı korku içinde bulunan Manuel İstanbula gelen Fransa kralını teskin için kendisini Bizans imparatorlarının sayfiyesi olan Vêlakerna sarayında çok iyi bir surette karşıladı ve Fransa kralına ayrı bir saray tahsis etti.

Louis VII hiç bir tarafın telkinine kapılmayarak ordusunu Anadolu kıyısındaki Chaléedoine-Kadıköye geçirdi; ve İznika doğru ilerledi.

Fransa ordusu İznik gölü kenarlarına yaklaşıncı Alman ordusunun felâketini öğrenmişti Conrad III Eskişehirde uğradığı hazimet üzerine ordusunun elinde kalan döküntüsile İznika gelmişti.

Alman ordusunun akibeti hakkında lüzumu kadar malûmat alan Fransa kralı Eskişehir yolunu bırakmış ve Kudüse gitmek için Garbi Anadolu yolunu tercih etmişti.

Selçuk ordusunun kuvveti Haçlıların Kudüs yolunu değiştirmişti.

III. TÜRK - AVRUPA RESİM MEKTEBİ

Şahabettin

(1914) de avrupadan pek genç bir ressam kafilesi avdet etti. Bunlar şimdiye kadar, avrupaya gönderilmişlerin üçüncüsünü teşkil ediyordu: Çallı İbrahim, Nazmi Ziya, Feyhaman İbrahim, Ruhi, Hikmet gibi memleketin kendilerinden şeref ve kuvvet aldığı asil ruhlu mümtaz sanatkarlar; mekteplerde ve sergilerde mesailerini ile kendilerini temsil ediyorlardı. İstanbulda Sanayii nefisede ecnebi hocaların vazifeleri sona ermişti.

Pek az bir zaman içinde, bir taraftan genç ressamlar yetiştirildiği gibi, diğer taraftan dağınık bir halde bulunan sanatkarlarla, bir cemiyet vücuda getirmişlerdi. Hatta, güzel sanat şubelerinden bahseder bir mecmua bile çıkarmışlardı. Fakat ne yazık ki, bu mecmua iki seneden fazla devam edememiştir. Bununla beraber (1918) yılına doğru, cemiyet mesaisini bir harp sergisi etrafında topladı.

Birçok sanatkarların iştiraki ile dost devletlerin idare merkezlerinde tablolarını teşhir edeceklerdi. Pek zengin bir seriden ibaret olan bu eserler Namık İsmail ve Celâl Esadın idaresi altında teşhir etmişlerdi. Bu faaliyetler yanında, yeni usul resim tedrisatına dair kuvvetli mesai sarfediyorlardı. Meselâ: (1919) da ilk defa hususî bir resim akademisi tesis etmişler ve faaliyete geçmişlerdi.

Onu müteakip yıllarda, aynı muhitte ikinci bir resim atelyesi Türkler arasında hayata iştirak ediyordu. Fakat her iki müessesede pek az bir sanat faaliyetinde bulunduktan sonra, kapanmışlardır. Ressamlar cemiyeti tarafından vukubulan faaliyetler onu diğer taraftan çok yeni bir işçilik etrafında tamamlamaya çalışan ressam gurupları memlekette yeni sanatı ve telâkkilerini taze bir çerçeve içinde büyütmeğe çalışıyorlardı. Çallı İbrahim (1882) Denizliye tâbi Çalda doğdu. İlk ve orta tahsilini memleketinde bitirdikten sonra, İstanbula ressam olmak için geldi. (1902) de Sanayii nefiseye devama başladı. Resim hocası Salvatur Valeri idi. (1909) da avrupa talebe konkuründe kazandı. (1914) e kadar Paris akademisine devam etti. Kormonun atelyesinde çalıştı. Cihan harbi başlangıcında Türkiye'ye döndü. Kendisine Sanayii nefisede resim muallimliği verdiler. Uzun yıllardır, mektepte fırçasından istifade ettirmekle meşguldür, pekçok talebeler yetiştirmiştir. Sayısız tablolar işlemiş

tır. Bilhassa, Türk ocagındaki resim sergisinden başlayarak, bütün sergilere iştirak etmiştir. Tesirce mesleğinde bir sanatkârdır. Muasır ressamlıkta, bu meslekin üstadı olan hangi marten vadisinde nokta nokta adeta boya çalıkları ile o kadar canlı, o kadar için için yaşayan levhalar yapıyor ki, bunların yaşayış kudretini duymamak pek müşkildir.

Renklerdeki cesaret ve derinlik taze ve sıcak ahengi ile derhal dikkati kendine celp eder. Muhtelif mevzularda bütün eserlerinde ayrı bir hususiyet bariz vasıfları ile arkadaşlarından teferrüt ettirmektedir. Sanatın bütün inceliklerine vakıf, hatları ve renkleri gayet kuvvetli bir sanatkârdır. Hususile (1939) da işlediği İsmet İnönü tablosu, şimdiye kadar temin ettiği şöhretlerin en değerlisi ve kendisini yüksek mevkide yaşatacak olanıdır.

Buna rağmen, sanatkâr henüz çok enerjik ve pek neş'e içinde yaşamaktadır. Fırçasından çıkarttıkları ile yalnız soydaşları değil ve fakat bütün milletlerin san'at âleminde kuvvetli bir mevki işgal edebilecek bir mahiyettedir. Binaenaleyh, san'atta henüz vücuda getireceği daha pek çok eserleri kendisinden beklemekte her zaman haklıyım. Çünkü, bu geniş ve derin yaratıcı mevcudiyetinin tükenmez vaitleri vardır. Uzun bir hayat ile onları gözleyebilirim.

Hikmet, suların ve manzaraların ressamıdır. (1882) de Cihangirde doğmuştur. Bu sahilin sularına ve hayatına pek vurgun görünüyor. Bu sebepten olacaktır ki, san'at zevkini bahriye mesleğinde bulamamış ve kendisini Sanayii nefisede ve Paris akademisinde buluyorum. Avdetinden sonra, engin bir sanat aşkı ile işlediği peyzajları ile sergilere iştirak etmiştir.

En çok süjelerini sahiller bilhassa, İstanbulun şark sahilleri teşkil eden Halil paşa deniz resimlerinde o sahillere aşıkça, beriki de daha fazla Beşiktaş, Cihangir sahillerine meftundur. Durgun suların sırrını herkesten iyi keşf ve ifade ediyor. Onları anlamak ve söyletmek için senelerdenberi feyizli bir fırça faaliyetinde bulunuyor. Şu muhakkak ki, bu vadiye adını hatırlatacak pek kıymetli eserler meydana koymuştur. Bazan onu bu hududun haricinde görüyorum. Peyzajları yanında, portrelerini rastlıyorum. Fakat, her iki mevzuda da fırçasını hakim ve kuvvetli mevkide bulmaktayım. Fakat böyle olmakla beraber, daha çok İstanbul suları ve kırları ressamıdır. Bu güzel parçaları görenler onların yalnız bir taklit olduklarına değil, fakat başlı başına icat ve iptâ ehemmiyetine malik olduklarına hükmederler. Hayatını yalnız resim tedrisatına, yalnız tablolarına hasretmiş empresyonis sanatkârların kıymetlilerinden biri olarak kabul ediyorum.

Ruhi, hareket ve nakış ressamıdır diyebilirim. Fırçasındaki mahareti insan gördükten sonra, bizde milli hayattan tesbit ettiği levhalarını seyrettikten sonra, resim hakkında bu kadar ince duygu, bu kadar hususî mevcudiyetin nasıl yetiştiğine hayret etmemelidir. Eserlerinde pek nezih bir surette kuvvetini ve hakimiyetini göstermektedir. (1879) de doğan sanatkâr diğerlerinde olduğu gibi, İstanbulun manzaralarından ziyade Türk ve İslâm hayatından hayatından örnekler vermekte idi.

Hikmet gibi Ruhi de bahriyeden yetişmiştir. Mektebin inşaat kısmından diplomalıdır. Fakat ondaki her şeyden üstün olan ressamlık merakı asıl mesleğinde alakoymamış, evvelâ İstanbul ve sonrada Paris akademisinde san'atını ileri götürmek fırsatını vermiştir. İstanbuldaki faaliyetleri (1907) den başlar. Teşbir ettiği eserler arasında pek değerli olanları vardır. Bilhassa, entereyörlerinden sabah namazında dua, rastık çeken hanım, yazmacı kadın gibi.

Hamdi ile başlayan bu nevi figürlü iç mevzular Ruhi çok muvaffakiyetli bir mevkîe kavuşturmuştur. Garp tekniği ile çalışan ressamda ayrı bir hususiyet vardı. Fırçada kuvvetli olduğu kadar nazari bilgiye malikti. İhsanla açtığı serbest resim atelyesi, bilâhare akademideki hizmetleri pek zikre şayan faaliyetlerdi. Çok yazık ki bu değerli san'atkâr (1931) yılında tamamilen hayata veda etmiştir.

Vaktile Hamdi çinilerin, şalların, ipek kumaşların, sadeplerin, bakırların renkli nakışı ile bunlar üstünde oynaya oynaya dünyanın her tarafında hürmet ve takdir kazanmış o nefis levhalarını iptâ etmişti. Ondaki sonra iç levhalarında pek muvaffak olan Şevkettir. Camilerin, türbelerin, sarayların bir çini baharı ile örtülü yarı karanlık duvarları arasında, senelerdenberi hayal ve dikkatini tevkif etmiş ve bu yolda yüksek kıymette bir muvaffakiyet göstermiştir.

Figürde, kumaşlarda mahdut bir kabiliyet gösteren ressam, mabet, türbe, saray içlerinde birinci derecede bir kıymete maliktir. Demek Şevket te resmin bir kısmında ihtisas gösteriyor. (1875) de İstanbulda doğmuş, Trabzonlu Emin babanın gemi resimlerini taklit ede ede kendindeki ressam mevcudiyetini yüze çıkartmıştır. Bilhassa, bu arzu ve zevkini Sanayii nefise devam etmek sureti ile büsbütün inkişaf ettirmiştir.

Şevket, kendini milli âbide ressamı olmağa sevkeden hissi şu suretle anlatıyor:

İhtisasım olan bu şubeyi intihaptan maksadım memleketimizin en güzel şeyleri mimari eserlerimiz olmasındandır. Camiler, sebiller, türbeler ikinci derece hanlar, hamamlar tarihî âbidelerimizi teşkil eder. Bir şairi tulû ve gurup nasıl cezbederse benî de o güzel çiniler ve âdeta her biri süje olan çinili sadepli kürsüler, mermer sütunlar, lâle renkli perdeler teshir eder.

Şevket, avrupada tahsil etmemiştir. Türkiyede kalmış ve yalnız bu güzel ve zengin eserler arasında kendisini yetiştirmiştir. Eserleri bütün sergilerde takdir görmüştür. Memleket haricindeki san'at hareketlerinde de onu faal bir halde görmekteyim. Atina, Fransa, Bulgaristan ve Alman sergilerinde madalyalar kazanmıştır. Bununla beraber, ressamın fırçasında henüz çalışmak isteyen bir kudret vardır.

Aynı çığırın başka yönden bir yolcusu Ömer Adildi. Vakıa bu sanatkâr doğrudan doğruya âbidelerle uğraşmıyordu. Fakat Şevket gibi, dahilde kendini çalışmaya vermişti.

Brans itibarile pek iyi ve dürüst sezişli bir enteriyördü. (1869) da İstanbulda doğmuş, ilk ve orta tahsillerini orada ve Berutta Fransız mektebinde yapmıştır. (1892) de Roma akademisinde Maryaninin yanında ressamlığını tamamlamıştı.

(1896) sonunda İstanbul'a döndü. Ve tablolarını işlemeğe başladı. İlk defa Sanayii nefise mektebi ihsarı sınıfı resim muallimliğine tayin olundu. Bilâhare, kız Sanayii nefise müdürü oldu. İstanbul'daki sergilere eserler gönderdiği gibi, Atina sergisine bazı eserleri ile iştirak etmişti. Bilhassa, eserlerinde klâsik çalışma tarzı vardı. En ziyade İtalyan mektebi tesiri altında faaliyetlerine devam etmişti.

Pek güzel naturmortları yanında kompozusyon iç tabloları işlemiştir. Her halde pek terbiyeli ve o kadar nazik bir karakter taşırdı. Gürültüsüz mesaisi ile pek çok eserler vücuda getirmişti. Fakat (1929) da ani olarak çok sevdiği sevdiği renk ve cemiyet aleminden ebedi surette ayrıldığını öğreniyorum. Adil gibi, pek namuslu ve çalışkan bir san'atkârın yokluğuna resim ve san'at dünyası müteessir olmuştu.

Nazmi Ziya, eserlerin pek ciddi ve san'atına hakim bir ressamdı. Bu geniş kalpli ve geniş ruhlu san'atkâr bir İstanbul çocuğuydu (1880) de İstanbul'da doğmuştu. Şemsettin Güranî ailesindendi. Mülki-Mülkiyede tahsilini bitirmiş ve İstanbul san'ayii nefisesine devam başlamıştı, oradan ikmal tahsil için Parise gitmişfi. Kormonun talebesi idi. Fakat bundan yalnız resmin yeni tekniğini öğrenmiş, fırça tarzı en çok üstad Ali Rızanın tesiri altındaydı.

Bilhassa, Türkiyede felsefe hocası Rıza Teyfıktı, Onun iki sene Felsefe derslerine devam etmişti. Bir müddet hastalığı yüzünden sevdiği sanatından ayrılmıştı. fakat onu tekrar bir gün Şasesi önünde müstesna manzara- lar tesbitile meşgul buluyorum. Unutmamalıyım ki bir çok memuriyet- lerde bulunmasına rağmen, daima san'atına ve fırçasına sadık kalmıştı, Hattâ, bir zamanlar resim talebeliği yaptığı senâî nefisenir müdürlüğüne tayin edilmişti.

Bütün bu muhtelif faaliyetleri meyanında Resim hayatı daha büyük ve üstün bir mevki işal eder. O her şeyden önde fırçasını iyi oynatabilen bir Ressamdı. Üstad Rıza gibi. İstanbul manzaralarının Ressamıydı, Bu nevi dahilinde belli başlı hazineler vücuda getirmiş ve millî san'atımıza onları hediye etmişti. Sergilerde karşımızda duran Sabah'ı ve diğer manzaraları, üstat Ali Rızadan sonra mübeşşiri mevcut olduğunu isbat etmişti.

Onun böyle vakitsiz ayrılışı, herhalde Türklük ve onun san'at âlemi için büyük bir acıdır. Fakat uzaklaşmasına için için, ağırlarken, diğer taraftan talebelerinin yerini doldurabileceğine inanıyorum. Paris sabahı tablosunun değil ve fakat, sabah levhasını Türklük daima yaşatacak ve içten gelme bir sevgiyle, daimy sevecektir.

Avnilişij Alegorik ve Sembolik mevzularda dolaşmış bir san'atkârdı. Yaptığı terkipleri fazla renklerle pek ağır mübalağalarla işliyordu. Bizim için yepyeni bir meslek demek olan Empresyonist levhaların sahibi, Panteun duvarlarında seyrettığım levhaların ressamı vadisinde sırf renklerden, hayal renklerinden mürekkep eserler işlemisti.

Bilhassa, kompozisyon levhalarında etrafı görmek ve duymak o kadar zordur. Bunun için, cidden başka bir hazırlanmaya, başka bir terbiyeye ihtiyaç vardı. Tertip renk ve çizgi itibarile bizi kendisinden çok memnun bırakabilirdi. İştigali için en güzel hülyalara yol açabilirdi. Fakat,

bütün levhalarında boş yere muvaffak olmaksızın memleketi aramıştı. Fransız hocası kendisinde yaşıyor, onun gözüyle görüyor, elini o tahrik ediyordu.

Avni ile memleketimize ilk defa tezyini tarzın pek geniş bir kuvvete girdiğini biliyorum. Fakat araştırmalarını tamamlamadan ve doğuracağı eserlerine katmadan ölmüştü. (1886) da Samsunda Karaaptal- da doğmuştu. Ortaya getirdiği bütün eserlerde Fransa mektebi izleri o kadar aşikârdır ki, hayatta kalsaydı belki bu noksanlarını gidermeğe muvaffak olacaktı. Hattâ süsler üstüne olan faaliyetlerinin büyük bir kısmını Sanayii nefisede Türk çığırında toplamak istemişti.

Namık İsmail, atisinden pek ziyade ümitler ve pek kıymetli eserler bekliyebileceğim bir ressamdı. (1918) Harp sergisinde daha az bir kuvvetle tanıdığım san'atkâr, müteakip sergilerde muhtelif mevzulardaki eserleriyle dikkati celbeder bir mevcudiyet kazanmıştı. Bilhassa, bu eserlerde çizdiği hatlar pek mahir ve sanatça olgun olmasına rağmen, elemli ve ızdıraplı mevzularda dolaşır görmekteyim. Tefekkür levhası ondaki bu mevcudiyeti pek açık açık bir surette isbat ediyordu.

Namık (1892) de İstanbul'da doğmuş olmasına mukabil, Fransız ve Alman akademilerinin tesiri altından kurtulmuş değildi, Empiriyonist, Alagorik bazan Rialist olmağa çalışıyordu ki, muhtelif sanat ideallerini peyzaj ve portreleri üzerinde toplamak lâzımdı. Meselâ: Lâle devri kompozisyonunun sahibi daha çok Avrupa atölyeleri hatıralarını taşıyordu. Netekim ifrata varan yeis ve ızdırap hisleri hiç şüphesiz ki, tabii olmaktan ziyade bir moda muakipliğiydi.

Aynı tesirler ressamlıkta olduğu gibi, edebiyatta da şairler arasında tecellilerini gösteriyordu. Fırça hareketlerini veren eserleri yanında portre ve peyzajlara birinci dereceyi işgal ediyorlardı. Aynı zamanda, bu eserler ayrı ayrı heyecanları tahrik eden bir muvaffakiyet serisi idi, herhalde, bütün mesaisi arasında akademideki resim hocalığı ve daha sonra Müdürlüğü, sanatta olduğu kadar idareciligi pek yakından kavramış bir mevcudiyette idi.

Hayatın pek genç denilebilecek bir çağında beklenmedik bir ölümle aramızdan ayrılması, mutavassıt bir şahsiyetin değil ve fakat sanat âlemimizin pek iyi dereceli yüksek bir ressamını kaybettirmiştir. Umarım ki pek yakın bir atide belki bize yüksek eserlerini tanıttıracak, en kuvvetli fırça sezisleri önünde bizi hürmete ve sevgiye davet edecekti. Ölümüne kadar, bıraktığı eserlerinden ben bu mânaları ve hükümleri çıkardım.

İsmail Hakkı, canlı mahlûkların hareketleriyle uğraşmaktan fazla, suların sırrını ve hareketlerini takib ediyordu. Onu Türklerin Ayvazovuskisi denmeğe lâyık görüyordum. (1863) Sanatı Türkiyede öğrenen bu ressam, memleketin sularını etüd ede ede fırçasına lâzım olan kuvveti kazandırmıştı. Bazan bir peyzaj, bazan bir portre yaptıysa bile en ziyade denizci idi. Bu başlık ona en çok yaraşan bir varlıktı.

Suların derinliğini, dalgaların çalkanmasını, köpüklerin dalgalar üstünde yırtılmış bir dantele gibi ağlarını çözüp dağılmasını, hakikaten pek değerli bir marifetle gösteriyordu. En küçük bir levhasında bile

bir denizcilik ihtisasının mahsus kıymeti göze çarpardı. İsmail Hakkı, Türk resminde ihtisasların tesbitinde yeni ve güzel bir misalini göstermişti. Sergilere çıkardığı eserlerden hemen pek çoğu bir su âlemini tasvir ediyordu.

Son sergilerde eser teşhir etmeyeşine bakarsam ebedî bir yokluğa kavuştuğunu tahmin edebilirim. Bu acı haberi hiç memnun olmıyarak vermek mecburiyetindeyim. Çünkü, Ankara sergilerinde (1936) da sonra levhalarını teşhir etmiş olduğunu hatırlamıyorum. O zamandan beri anlıyorum ki, su âlemlerini, bokayan, çalkanan şaffaf unsurları haki-katen büyük bir kudretle yaşatan İsmail Hakkı'nın adı ve eserleri ara-mızda yaşamaktadır.

Mehmet Sami Türk ressamlar cemiyetinin ilk teşekkülünden itiba-ren sergi faaliyetlerine ortak olmuş bir ressamdır. (1878) de İstanbul'da doğmuş Fatih Rüştiyesinde orta tahsilini ikmalinden sonra, Harbiye'ye girmiştir, Mektebi bitirinceye kadar Seyit ve Ali Rızanın talebesi olmuş-tur. İkmalden sonra, Sanayiinefiseye devama başlamış (1908) de ressam diploması almıştır. İlk muallimliği Askerî Baytar Rüştiyesindedir. Bilâ-hara Halil Paşanın muavinliğini yapmış ve Askerî müfettişlerden Tev-fik paşa kendisini Parise göndermiştir.

Orada akademi Jülyene girmiş Janpurloransın yanında ressamlığa büyük ölçüde kuvvet vermiştir. Memlekete avdetinden sonra, sergi hayatına di-rilik vermeğe çalışmış, ve muhtelif eserlerini teşhir etmiştir. (1918) de-ki Avrupada teşhir edilen harp sergilerine kıymetli eserleriyle iştirâk etmiştir. Mehmet Sami, memleketin eyi tanıdığı bir ressamdır. Muhtelif Branşlarda boy ölçmüş ve bir çok olgun eserleriyle Türk ressamlığında kendisine hürmetli bir mevki temin etmiştir.

Birbirlerinden güzel eserlerinde, her sanatkâra nasip olmayacak fır-ça hünerleri vardır. Meselâ: Kimsenin hatırına gelmeyecek bir yere ko-yu bir yeşil atar, umulmayacak bir tarafa bir kırmızı kondurur ve on-ları mevzula pek ahenk verecek bir şekilde tertip eder. Pek güzel bir eseri ortaya çıkarır. Harp manzaralarından tutunuz da peyzajlarına ka-dar, bu renk ve tesir oyunlarını görürsünüz. O daima bir harp ressamı kalmak istiyor.

Askerî tablolarındaki peyzaj kuvvetinin yanında, bir zabıt kafasile emir veren hisleri var. Bilhassa fırçası belki büyük bir vasıtasızlıktan bu nevi mevzulardaki faaliyetleri eksik tanıtıyor. Fakat şunu itiraf et-meliyim ki, bütün bir vasıtaya malik olduğu zaman bu uğurda pek zen-gin örnekler verebilecektir. Bittabi devam ettirdiği bu faaliyetleri belki pek yakın bir ati, pek geniş bir ölçüde gösterecektir. Çünkü, bu gün kendini temamiyle eserlerine hasretmiş buluyorum.

Fehaman İbrahim, bir çok sergilerde portrecidir. Yine bu kıymette onu tanıtmaya devam edebilirim, Çehre hududunu olgun çizgiler ve en manalı izlerle tesbite çalışmış ve muvaffak olmuştur. Sanatkâr her eserinde bu iddiaya hak kazandığını ispat ediyor. Diğer mevzularla meşgul bulunmasına rağmen, ondaki bu mevcudiyet kendisini en ziya-de temsil eden ve yaşatan bir kabiliyettir ki, hilkat, lûtuflarını nadi-ren daha fazla işgal eder. Onu aşikâr bir surette onda buluyorum.

Fehaman (1886) da İstanbul'da doğmuş. ortatahsilini Galatasarayında bitirdikten sonra, ressamlığa başlamış bu arzusunu (1914) e kadar, Paris Akademisinde tamamlamıştır. Ressamlar cemiyetinin kıymetli tesis edi-cilerinden olan Fehaman, cemiyetin muhtelif tarihlerde kurduğu sergile-rin hemen hepsinde kendisini göstermiştir. Mûteaddit eserleri arasında bilhassa, portreleri tamamilen çizgilerin en manalı izleriyle doludur.

Binaenaleyh, bazan tatlı manzaralarıyla, bazan bunlar yanında sayısı o kadar olmayan portrelerin ressamını adetleri parmakla gösterilebilen en eyi ve yüksek portrecilerden birini değil, belki birincilerinden olarak kabul edebilirim. Belki o kendisine bu kıymeti verebilecek eserini çok-tan doğurmuştur. Ve belki de henüz doğuracaktır. Mamafih İsmet İnönü tablosunda onun bu uğur da hak kazanmak iddiasına öyle biliyorum ki, fazlasile maliktir.

Fehaman, pek nadir portreciler arasında bu mevkii işgal etmiş bulu-nuyor. Yaşına göre san'at hareketlerini pek yakından ve büyük bir alâ-ka ile takip etmektedir. Güzel san'atlar akademisinde atölye sahibidir. Gerek talebelerile, ve gerek yeni cereyanın intişarında büyük faaliyet-leriyle daima zinde ve doğurucu olarak çalışmaktadır. Bu dereceyi ih-raz etmiş romantik portreciden daha pek çok eserler beklemekte kendi-mi haklı buluyorum.

Muazzez Mehmet, (1871) sergiler tertip eden ve hatta bu uğurda sanata epiyce yardımlarda bulunan bir ressamdır. Sanatı hakkında pek etraflı değilse bile işe yarayacak bir fikir vermeğe çalışmıştır. Sahne-mizin ebedî iki siması olan Abdi-ile Hamdi onun fırçası sayesinde kar-şı karşıya gelmiş, fenadan halelden kurtulmuşlar birbirine bakar ol-muşlardır. Bazı iç resimleri, meselâ: Ayasofya içine bakan bir levhasını burada zikredebilirim.

Eğer bundaki muvaffakiyetler çizgi ve derinlik muvaffakiyeti yanın-da gölge tevzilerinin eksikliklerine rağmen, sanatkârın makbul bir eseri olabilir. Bu zaafılarıyla muazzez bir resim mektebi açmak, resim sergi-lerinin tertibine çalışmak gibi ciddi ve değerli faaliyetlere maliktir. Bilhassa, bunlar arasında sanatî levhalar yapmak suretile ruhun en hakikî bir mürebbsi olan bir kuvvete emek sarfetmeğe vakit bulmuş-tur ki, hakikî manasile kuvveti sezişleri vermektedir.

Vaktile Babîâli cadesinde ufak bir dükkânda bazan portreleriyle, çok defa-larda tabloları ile meşgul bulurdum. Fakat bugün için onu bu yorucu hayattan uzaklaşmış görüyorum. Güzel sanatlar akademisinde faaliyetle-rini toplamış bir vaziyettedir. Belki onu bir gün bu sanat muhiti ha-vası içinde biraz da meslekî faaliyetlere kavuşacağını ümit edebilirim. Belki de bu arzuyu faal mevcudiyetile ifaya çalışmaktadır.

Mahmut, bir iç ressamıdır. Sergilerde peyzaj portre gibi, mevzularda iktidar göstermişti. Bilhassa bir minyatür inceliği ile işlediği tabloları, en hurda bir dikkatle işlenmiş mermerleri, çinilerle diğer levhaları arasında bir ayrılık teşkil ederdi. Kendisi sanayiinefisenin eski bir me-zunu idi. Fırçasına daha geniş bir kuvvet kazandırmak için Parise gitti. İki sene müzelerde klâsiklerle başbaşa kaldı.

Lüksemburkta Şaplenin yadigarı ile Bünyamin konstanın Fasta idam tablolarını kopya etti. İstanbula döndükten sonra, Matbaa ressamı olarak senelerce çalıştı. Bu uğurda vücuda getirdiği muhtelif tezyini levhaları, âbide resimleri vardı. Meselâ: Şevketin bir hava içinde tesbit ettiği unsurları, Mahmut çizgileriyle, şekilleriyle, renkleriyle hakiki tesirlerini belli etti.

Bu muvaffakiyetlerle bazan da manzaralarına kendisini vermek suretile zevklerine yeni ilâveler yapıyordu. Sergilerdeki eser tenevvülüne rağmen o en ziyade bir âbide ressamı vasfını taşıdı. Pek eski sergilere sık sık iştirâk eden sanatkârı, müteakip sergilerde pek seyrek rastlamaktayım. Her halde kendisi muhtelif mevzularda aynı olgunluğu göstermiş bir ressam olmaktan ziyade, resmin yalnız âbideler yanında daha kuvvetli bir fırçaya malik olarak tanıdım.

İzzet Ziya, kendi janrı banyo âleminin ressamıdır. Şimdiye kadar ter sim ettiği sahil boylarıyla, kayıklara bindirdiği ince ve güzel modelleri sakın ruhunun bir aynası gibi görünüyor, Sanayi'i Nefise'de altı sene ciddi bir tahsil görmüş ve Salvatür Valerinin dikkat ve takdirini kazanmış ressam olmuştur. Mektepten çıktıktan sonra, hususî mesaisile kendisine sanatkârlıkta pek orijinal bir mevki temin etmiştir.

Bir çeyrek asra yaklaşan sanat faaliyetinde bir çok eserler işlemiştir. Şahsiyetini yükselten -eserlerinden ziyade- bizzat kendisi olmuştur. Çünkü, mevcudiyetinde bir sanat havası vardır. Görüşürken, ruhunu dinlerken hissedilen incelikler duygusunun nüfusunu tablolarınınkinden daha yüksek olduğunu derhal hissettirir. Resimle meşgul olduğu kadar, edebiyatla ve musiki ile pek yakından alâkadardır.

Bilhassa, bunlardan herhangi birinden yorgunluğu zamanında diğerle kendini dinlendirmeyi pek iyi bilir. Birinden aldığı tahlilleri obiri üzerinde teksif eder, bu suretle musavi bir tenevvül içinde hayatını geçirmektedir. Neş'eli zamanlarda sanatkâr kalemine mevzu olmuş karikatürleri ayrı bir hususiyete maliktir. Bazan ıssız bir deniz sahili, bazan hareketli bir deniz çok defalar kumsallar üzerinde istirahat halinde tipler ile canlanmış muvaffakiyetli fırça izleri vardır.

Üstdadları: Hanri Tük Polşapas, Hofmandır.

Ali Sami (1880) sergilerden birinde Romantik bir şair ve romancı olarak kendini tanıtmıştı. Kız Sanayi'i Nefise mektebinin müessisi ve eski muallimi ehemmiyetle dikkatimi çekebilir. İntizar isimli tablosu İstanbulun bilhassa, İstanbul gençliğinin mütarekeden sonra uğradığı faciaları ve sefaleti; fakat o sefalet içinde hiç zail olmayan millî heyecanı, millî imanı temsil eden alogorik tablosu bu iddiamı teyit etmektedir.

İnsan bu eseri görmeden koskoca bir kitap olmağa lâyık bir mevzuun fırça ve boya ile bu kadar ufak bir tarzda pek bariz olarak temsil edilebileceğine inanamazdı. Bundan maadâ tarih sahnesi, tahassürü ve sulu boya kadırgası herkesin takdirini kazanmış mühim eserlerdir. Müteakip sergilerde, sanatkârı diğer ressamlarla yan yana eser teşhir etmiş görüyorum. Herhalde bu eserleri, evvelkiler yanında daha az kuvvetli degillerdir.

HAYAT VE PROGRAM

Ali Rıza Korap

Avrupa rönesansı yeniden fikir hürriyetine kavuşma demidir. Orta çağın gerek düşünceleri, gerek vicdanları ezen kilise ve papalık baskısı şöyle böyle beşinci asırdan on beşinci asra kadar Avrupaya bin senelik ıstıraplı ve zoraki bir uyku uyuttu. Fakat bugulu havadan uyanan ve fikir hürriyetine, tabiatın saf havasına kavuşan insanlar acaba başı boş bir hızla diledikleri taraflara karma karışık mı koşacaklardı? Böyle olsaydı temiz havaya, fikrin ışığına, hürriyetin tadına acıkmış ve susamış olanların sonu neye varırdı ki? Şükür ki böyle olmadı. Tabiat ve cemiyet içinde birer karınca kesilen insanların araştırmalarına yol gösteren, çalışmalarına plân çizen fikir adamları belirdi. Bu suretle bir yandan sıra ile astronomi, mihanik, fizik, kimya ve biyoloji taze filizlerini verirken, öte yandan da bu bilgilerin kuruluşuna rehberlik eden metodeuların çoktan yetişmiş ve işlerini başarmış olduklarını görüyoruz. Fizik ilimlerin metodlarını 17 nci asrın ilk yarısında gelen Bacon ve Descartes gibi, biyolojinin de metodunu 19 nci asırda gelen Claude Bernard gibi yeni mantıkçılar çizdikten sonra bugünkü ilim ve teknik yolu açılmış oldu.

İşte bin sene uyuklayan Avrupaya iki üç yüz sene içinde Tabiatın kuvvet ve bereket sırlarını bulduran ve onu cihana hakim kılan bu metoddur. İlimlerin kuruluşunda en lüzumlu bir iş olan metod gündelik hayatın yürüyüşüne kadar klavuzluk eder. Yaşayışımızda ve işlerimizde onun ne kadar gerektiğini anlatmak için şark ve garp denilen iki âlemi göz önünde belirtmelidir. Şark ve garbı ayıran en büyük vasıf bu metod bakımındandır. Ötedenberi şarkın geri kaldığı, bir türlü ilerlemeyen, buna karşılık garbın dev adımlarıyla terakki ettiği söylenir. Bunun sebebi nedir acaba? Şark milletlerinde yeniye varmak, ilerlemek kabiliyeti ve istidadı yokta bu sadece garpte mi var? Acaba şark insanların soyunda bir zekâ kıtlığı mı, bir buluş yoksulluğu mu gizlidir? Bu (acaba) lardan hepsi de yersizdir. Çünkü şark ile garbı ayıran divar, yukarıda işaret ettiğimiz gibi metoddur. Garp şimdiye kadar bir metod içinde çalıştı. Şark ise bütün emeklerini gelişi güzel sarfetti. Derme çatma çalıştı. Yoksa doğustaki istidat Şarkta da Garpte de birdir. Hatta Şark milletleri garplılar kadar çalışmadıkları için onlar kadar yorgun degillerdir, onlardan daha dinçtir. Bu yüzden şarklılar garplılardan da-

ha eyi ve daha çok iş başarabilecek bir durumdadır. Yeter ki işlerini bir program, bir metod içinde görsünler.

İlmî bilgiler çevresindeki araştırma kaidelerini öğreten metod günlük yaşayışımızda yapılacak işlerin nasıl başarılacağını öğrettikten başka zamanımızı da boşuna sarf ettirmemek gibi bir iyilik taşır. Az zamanda çok iş gördürür; işi kolaylaştırır ve başarmaya yardım eder. Burada artık metoddan çok program diyebileceğimiz bu nizamlı yaşayışın bize neler kazandırabileceğini daha eyi belirtmek için şöyle bir misal alalım :

Programlı bir kimse yapacağı işleri her vakit yanında bulundurduğu muhtıra defterine yazar. Bunlar kaç tane ise ve günün hangi vakitlerinde görülecekse öylece sıralar. Bu suretle hem kafasını yormamış olur, hem onları unutmamış olur. Bugünkü işini yarına ve daha doğrusu sonsuz yarınlara bırakmaz. Yahut şehrin şu tarafında görülecek işini unutup ilkin daha uzak bir yerdeki işini neticelendirdikten sonra unuttuğu o bir işi hatırlayıp boşuna yol yürümez, yorulmaz ve zaman kaybetmez. Programsız bir kimse ise böyle bir defter tutmadığından yapacağı işleri unuttur, yahut gelişi güzel takip eder. Günü yetmediğinden ertesi güne kalan işlerin yenileri katılır. Bu suretle bir adam her vakit işlerinin yükü altında ezilir, bir iş göremez ve hayatında başarı gösteremez.

Programlı kimse her şeyi yerli yerine koyar. Ceplerinde belli şeyler bulundurur. Her cebinde ne olduğunu bilir. Bundan dolayı meselâ: saatini arayacağı zaman veya mendilini kullanmak istediği vakit caket, yelek ve pantolonunun dokuz on cebini birden karıştırmak zorunda kalmaz. Hepimiz çok defa böyle hallerde şahit oluruz. Karşımızdaki kaşlarını çatarak, mırıldanarak üstünü başını arar. Fakat bu yorgunluktan ve garip halinden sonra aradığını bulsa barıl Ne gezer? Ya saatini veya mendilini evinde unutmuştur. Çünkü dağınıktır, programsızdır. Bu unutkanlık çok defa böyle bir kimseyi gülünç hatta zararlı bir kerteye düşürür. Çünkü bu adam her gün yanında bulundurması gereken eşyayı da evinde unuttabilir. Otobüs veya tramvaya binmiş hem mevki sahibi kimseler vardır ki para cüdanını evinde unutmuştur. Biletçinin karşısına dikilmesi onu utancından terletir. Nihayet kendisini tanıyacak birini bulup ondan ödünç almağa ve böyle bir tramvayda tanıdık bulunamayacağından yolcuların ve biletçinin şüpheli bakışları arasından tramvaydan inmek zorunda kalır. Bazen da böyle bir kimsenin geçtiği yerde bir vak'a olur. Zabıta memurları şüphelendikleri kimselerin hüviyetlerini öğrenmek isterler. Fakat programsız ve dağınık kimse hüviyetini evinde unutmuştur. Bu yüzden polisin önünde ve gene şüpheli bakışlar arasından karakola kadar gidip rahatsız olmağa ve neden sonra kim olduğunu tanıtip bu can sıkıcı vaziyetten kurtulmağa muvaffak olur.

Programlı bir kimse ise lüzumlu olan eşyayı daima yanında bulundurma huyunu kazanmıştır. Bu hem can sıkıcı, hem gülünç halleri düşmez. Üstelik lüzumsuz şeylerin de hamallığını yapmaktan kurtulmuş olur. Çünkü; programsız dağınık bir kimse ceblerindeki fazla şeyleri temizlemeğe vakit bulamaz ve bu temizliği yapmak terbiyesini kazanmamıştır. Para cüdanını

veya hüviyetini yanında bulundurmaya unutan böyle bir kimse bazan 2 sene evvelki mektuplarını zarflarile beraber ceplerinde bulundurur. Bunlar eskiye eskiye yıpranmış ve bir yığın kâğıt hamuru haline gelmiştir, cepleri de şiştir. Bunların içindeki yazılar çoktan okunmuş ve unutulmuştur bile; adreslerinede lüzum kalmamıştır. Fakat üstündeki bu fazlalıkları temizlemek iradesinden mahrum olan dağınık adam onları her gittiği yerde boşu boşuna taşır durur.

İşte misal olmak üzere saydığım şu haller bize gösteriyor ki gündelik hayatımıza bile bir çeki düzen vermek için sıra, nizam, kaide ve program huyunu ve terbiyesini almak gerektir. Ve işte az zamanda ilerlediğini, teknik bir medeniyete ulaştığını gördüğümüz Avrupa ve umumiyetle garp insanları günlük yaşayışlarına bile tertip ve nizam vermişlerdir.

Bir vakit hükümet dairelerindeki işlerin de birikmesi ve bürokrasi, kırtasiyecilik dediğimiz illetin bir türlü düzelememesi hep bu dağınıklık, programsızlık yüzündendi. Kendi şahsına ait işlerden başka, vazifesi olan büro işlerini takip edip bir sonuca vardıracak olan memurun programsız olması onun başına ne dertler açabilir? Üstünden ne acı azarlamalar, cezalar yemez ki ve sicilline ne zararlı, tehlikeli kayıtlar geçilmez ki! Üstelik hükümet kapısında işi olanların dilekleri gecikir ve iş mekanizması aksar. Buna karşılık, işleri çok nizamlı ve tertipli bir dairenin, bir bankanın bütün memurlarile şefleri hem halk, hem de hükümet gözünde ne şerefli bir yer kazanırlar.

Bütün ömrümüz ve bu ömür boyunca başarmak zorunda olduğumuz işlerin yürüyüşü akan sulara benzerler. Onları kendi hallerine, gelişi güzel yürüyüşlerine bırakırsak ömrümüz bir sel yatağına benzer. Bizi de, bizimle ilgisi olan kimseleri de hırpalar ve hiç bir başarıya yer vermez. Fakat ömrümüze bir nizam, işlerimize bir çekidüzen verirsek kanala ve arklara alınmış bir suyun göreceği hayırlı işler gibi yaşayışımızın da bize ve etrafımıza hayırı dokunur.

Bir şey yapamaz, geri kalmaya mahkumdur gibi sanılan şarkın garp metod ve programını güderek çalışmaya başlaması onu çok kısa bir zamanda umulmadık kadar değiştirir. İşte Japonya karşımızda en canlı bir şahittir.

20 senedenberi bizde başlıyan canlı devrim, artık gerek şahıs, gerek millet bakımından yaşayışımızı bir düzen, program ve metod içinde ayarlamak huyunu kazanmağa başladığımızı gösterir ki bunu herkes en ön plânda bir ödev bilmelidir. Çünkü bu yalnız kendi şahsına mahsus bir ödev değil, Ulusuna da borçlu olduğu bir ödevdir. Hattâ bizim de Descartes'lerimiz, Claude Bernard'larımız ve Edison'larımız ancak bu şartla; metodlu, programlı yaşamak şartile ve gündelik ömrümüze bir düzen vermek şartile yetişebilir.

DÜZELTME: Geçen sayıda neşredilmiş olan (Terbiye Felsefesi) konferansın bazı tertip hatalarile çıkmıştır. Bunlardan mânâyı değiştirebilecek olanlarını burada işaret ediyorum :

Yazının ilk sahifesinin 21 inci ve 24 ncü satırlarındaki (âfet) kelime-

leri (âfat) şeklinde dizilmiş. İkinci sahifesinin 8 nci satırında (Kanalize) kelimesi (Kanalije) olmuş, üçüncü sahifenin 10 ncu satırındaki (Koridorların) kelimesi (Kurudurların) şeklinde, 16 nci satırındaki (Arkadaşlarının) kelimesi (arkadaşlarımın) şeklinde dizilmiş. 26 nci satırda (kurtuluyor)dan sonra ve (sevinçli) den evvel bir (gibi) kelimesi ilâve edilmelidir. Aynı sahifenin son satırından bir evvelki satırda (sağduyunun) kelimesi (sağ da bunun) şeklinde dizilmiş. 4 ncü sahifenin 22 nci satırında (bir kaç altın) kelimeleri (birçok altın) şeklinde dizilmiş. 37 nci satırdaki (İşlediği) kelimesi (İstediği) şeklinde dizilmiş. Yazının son satırından bir evvelki satırın (pek az da) kelimesinden sonra bir (olsa) kelimesi ilâve edilmelidir. Son satırdaki (bahtlı) kelimesi de (bahitli) şeklinde dizilmiş. A. R. K.

ONDÖRDÜNCÜ ASIRDA KONYA

M. E.

Bu yazımızda mühim kültür vemedeniyet merkezlerimizden biri olan Konyanın ondördüncü asırdaki tarihi tablosunu çizmeğe çalışacağız. Bunun için müracaat ettiğimiz eser, İbn Batuta (أبو عبد الله محمد بن عبد الله بن محمد بن إبراهيم لواتي طنجي) nin (تحفة الانظار في غرائب الامصار وعجائب الاسفار) adını verdiği seyyahatnamesidir.

Orhan bey zamanı memleketimizi ziyaret ederek o devirdeki yaşayışımıza, şehir ve kasabalarımızın hususiyetlerine dair eserinde pek kıymetli malûmat veren İbn Batuta meşhur seyyahatnamesinde Konya için şu sözleri söylemektedir: (Konya büyük bir belgedir. Tarzı bina ve tesisi begayet lâtif ve dilpezir ve meyah ve enhar ve besatin ve fevakihi vefirdir. Anifen tarif olunduğu üzere, orada (قرالدين) namile bir kaysı yetişüp (Mısır) ve (Şam) diyarına sevk olunur. Sokakları cidden vasi ve çarşularının tertibi bediidir. Her sanaat ehli bir mahalli mahsus işgal eder. Bu belde (İskender) in binagerdesi olduğu mervidir.

[Konya], atiyen beyan edeceğimiz vechile sultan (Bedr-eddin - bin - Karaman) in bilâdından isede, (Irak) sultanı (Konya) ya bu iklimde bulunan bilâdına karip olması hasebile bazı evkatta istilâ etmiştir.

Konya'da, kadısı (İbn - Kalem - Şah) nam zatın zaviyesine endik. Mu-maileyh ahilerdendir; zaviyesi en büyük zevayadan biridir. Bir hayli telâmizi bulunur. Anlar, fütüvvette senedi emir-ül-mü'minin (Ali - bin Ebi Talip) radiy-allahu-anh hazretlerine muttasıl olur. Sofiyye hırka giydikleri gibi, bunlar da şalvar telebbüs ederler. Kadı bize ikram ve ziyafet hususunda diğerlerinden ziyade ızhârı cemile ve mürüvvet etti. Ve kendi mahtumunu bizimle hamama gönderdi. Bu belde imam Salih kutup şeyh (Celâl-eddin) in türbesi mevcuttur; müşarül-ileyh (Mevlânâ) namile meşhur olup kadri celildir. Bilâdı Rum da bir taife, kendüsüne mensup ve ismile maruf olarak bunlara (Celâliye) namı verilir. (Irak) da (Ahmediye) ve (Horasan) da (Haydariye) denildiği gibi. Türbesi kurbindeki büyük bir zaviyede ayende ve revende it'am edilür.

H İ K Â Y E

Rivayete nazaran, (Mevlânâ Celâl-eddin) iptidai halinde fıkıh müderrisi idi. (Konya) da kâin medresesine talebe toplanur idi. Bir gün medreseye helva satan bir adam gelür. Başında bir tabak derununda,

parça parça kesilmiş olduğu halde, helva bölünüp bunun her bir parçasını bir (Fülüs) e furuht eder. Meclisi tadrise geldikte, Şih (Tabağını getür) der. Helvacı bir parça alup şıha verir. Şih da elile ahzederek ekleyler. Helvacı şıhtan başka kimseye vermeksizin çıkar. Şih da, ana tebean huruç ederek, tedrisi terk ile talebeye karşı geçikir. Talebe, bir müddet intizar ettikten sonra taharrisine iptidar eylerler ise de, nerede istikrar ettiğini öğrenemezler. Bir kaç sene sonra, şih talebesine gelür. Fakat tevellüh edüp her beyti mukaffa olan eş'arı Farisiyeden başka bir söz söylemez olur. Bu şiiri kimse anlamaz. Talebesi, kendüsüne it'ba' ile dehamı Mevlânâdan sadır olan eş'arı mezbureyi zapt ve tahrir ederek andan (Mesnevî) namile bir kitap vücuda gelür. Bu taraf ahalisi (Mesnevî) ye tâzim ve hürmet ve kelâmından ahzı ibret edüp talim ve leyalii cum'ada zaviyelerde kiraat eylerler. Bu beldede (Mevlânâ Celâleddin) in muallimi olduğu cümlei rivayattan bulunan (Fakih Ahmet) in dahi kabri vardır.) (1)

İbn Batuta'nın -yukarda tesbit edilen şekilde- Konyaya dair verdiği malûmat şehirin o devirdeki hususiyetini belirtmek itibarile çok kıymetlidir. Bu zatın gezdiği sıralarda Konya -Selçukiler devrinde olduğu gibi- verimli kültür müesseseleri, zengin san'at âsarı, güzel binaları, kalabalık nüfusu, geniş çarşıları, muntazam yolları, sayısız bağ ve bahçeleri, emsalsiz kaysıları, ziraat, ticaret ve sanayi hayatındaki üstün faaliyetlerle şehirlerimiz arasında en mümtaz mevkii işgal eden mamur bir belde idi.

(1) - İbn Batuta seyyahatnamesi Cilt. 1, Sa. 322-323

Kaybettiğimiz Değerli Bir Bilgin :

MUALLİM MEHMET FERİT UĞUR

F. Nafiz Uzluk

Konya, değerli bir oğlunu daha yetirdi. Muallim Arif'in ölümüne yas tutarken M. FERİT UĞUR bizi canevimizden yaraladı.

O, Konyalı İbrahim efendinin oğludur; anası Hanife hanımdır. 1296 da bu şehirde doğmuş, Sıbyan mektebinde okuduktan sonra İdadinin Rüşdiye ikinci sınıfına girmiş ve 1314 te pek iyi derece ile mezun olmuştu.

İstanbul Yüksek muallim mektebine girmek istiyordu. O zaman için girme şartları çok ağırdı. Arap, Acem dillerini iyi bilmesi, Mütenebbinin, Hassanin, Lebidin, İbni Feridin kasidelerinden seçilebilecek beyitleri anlayıp tahlil etmesi gerekti. Fatih medreselerinden icazetli hocaları bocalattıran imtihan, sivil idadi mezunları için hiç kolay değildi.

Ferit, bu imtihanı kazandı, üç yıl okudu; parlak bir imtihanla 1317 de (aliyülâlâ) ve birincilikle diploma aldı.

Münif paşa gibi Mısırın Ezheri külliyesinde, Almanyanın Berlin Hukuk fakültesinde okuyan Maarif nazırları, çalışkan, zeki talebeleri kuru bir kâğıt parçası ile uğurlamıyordu.

M. Feridin göğsünü, altun bir maarif madalyesi süsledi. Zaten o devri yaşıyanlar bilirler; vilâyet, sancak idadilerinde, hatta rüşdiyelerinde bile, yaz aylarının sıcak gecelerini sabahlara dadar çalışarak uyanık geçiren talebe, imtihanlarını bitirince mükâfat dağıtma töreni yapıldı.

Her birinin mesahası, Avrupanın küçük devletleri ülkesinden daha geniş vilâyetlerimizimizin valileri de esasen ya Mülkiyeden, ya Yüksek Muallimden veyahut medrese tahsilini bitirip, yıllarca büyük ve âlim valilerin maiyetinde yetişmiş zatlerdi.

Bilgi Rütbelerin en yücесidir. Arapça sözünü levha olarak göze çarpan yerlere asıyorlardı. Mükâfat dağıtma merasimini, yalnız talebe değil, babalarda beklerdi.

Çok çalışarak yorulan solgun benizli, fakat gözlerinde yarımın ışıkları parıldayan gençler, koltuklarının altını dolduran yaldızlı ciltler, ellerine sunulan altun saatlerle davetlileri değil, bilhassa arkadaşlarını ve küçük kardeşlerini imrendirirlerdi. Hepsinin yüzlerinde büyük bir ve-

kar, sükûnet okunurdu. Her çocuk bu yaldızlı kitapları almanın, altın saati kazanmanın verdiği enerji ile daha çok çalışırdı.

Marifet iltifata tâbidir.

Müşterisiz meta zayıdır.

Biz o devri iyi bilemeyiz. Fakat bundan 25-30 yıl önceki Konya idadisini hatırlıyoruz. İmtihani bitirince en büyük zevkimiz, eve gitmeden evvel terziye uğrayarak yakası düğmesi işlemeli, siyah mektep elbise-mizim koluna yeni bir şerit diktirmek olurdu.

Bir kahraman, bir şövalye tavrile evlerimize giderdik. Tenbellerin ağlamaları yerine bizim gözlerimizde bir şetaret, zevk, neş'e okunurdu.

Büyük annelerimizin, annemizin, yenge ve komşu büyüğü hanım teyzelerin ellerini öperdik. Aferin sağanakları, Maşallah sesleri, kulak-larımızda bir zafer teranesi gibi uğuldardı.

İdadinin 6 ve 7 nci sınıflarında kırmızı beş şeride sarı iki şerit ilâ-ve edilirdi. Küçük sınıflardaki bizlerin bütün arzusu bu sarı, hayır bu altın çizgilerde idi. Ağabeylerimizi uzaktan saygı ve hasretle, belki gıpta ve hasetle selâmlardık.

* * *

Zaten ben, ne zaman Ferit hoca ile konuşsam, bütün bir mazinin şanlı maarif tarihi gözlerim önünde canlanırdı. Onda Yüksek Muallim mektebini, Hekim başı Salih efendinin nebatat dersini dinliyen Salih efendi 1843 te Tıbbiye mektebinden mezun olmuştur. Bir talebeyi, Pa-riste tahsil eden Vizeli Selim Sabit efendinin takririni zapteyliyen şa-kirdi görürdüm.

Belki ona olan saygım — kendisinden bir kelime okumadığım halde — ilgili olduğum bir devrenin izlerini ve hatıralarını taşımasından idi.

Ferit hoca, Konya, Niğde, Elâziz, Sivas, Diyarbakır vilâyetlerinde muallim, ikinci muavin, birinci muavin, müdür, maarif müfettişi, maa-rif müdürü olarak hizmet etmiş, hu vilâyetlerden yetişen gençlere ho-calık, rehberlik eylemiştir.

Yarım asra yaklaşan devrede yurt çocuklarına bilgi ve fazilet dersi vermiştir.

O, bütün tıp şubelerini kavrayan büyük bir hekim gibi liselerde oku-tulan dersleri tedris eyleyecek kudrette aksiklopedik bilgi sahibi idi.

Böylelikle ilmi KÜL halinde görür ve öyle anlardı ki tamamen hak-lıdır.

Lâkin en çok sevdiği her halde tarih, Selçukî tarihi idi. 1338 de te-kaüt olunca kendini bu şubeye vakfetmişti. Emeklerini ceste ceste or-taya koydu.

1 — KONYA REHBERİ. Şimdi Ekekon baş yazarı Muhlis'in Belediye reislîği gününde Muhlis, Faik, Mümtaz beylerin elbirlîğile hazırlanmış resimli, şehir haritasını havi güzel bir eserdir.

2 — KONYA HALKIYAT ve HARSİYATI. Sadettin Nüzhet'le birlikte yazmıştır. 926 da Konya Belediyesi bastırmıştır. Konya'dan yetişen şair-lerin, ozanların hayatlarını, şiirlerini anlatır.

Bu kitap hakkında BABALIK'ta, İstanbul mecmua ve gazetelerinde çok yazı ve tenkit çıkmıştır.

Resîlî Perşembe adlı mecmuada (Hangi kitabları yakmalı ?) diye açılan ankete Konya'dan Samanpazarından verilen cevapta bunu (Kon-ya halkiyat ve harsiyatı) kitabı da olacağı ileri sürülüyordu.

Adımı ve hüviyetini saklıyan korkak müfteriye, o zaman BABALIK sütunlarında Muzaffer Hamit şiddetli bir yazı ile karşılık vermişti.

3 — SAHİP ATA ve OĞULLARININ HAYAT ve ESERLERİ Mesut'la müşterektir. Bazı eksiklikleriyle birlikte himmet eseridir.

4 — ŞİKÂRİ TARİHİ. Konya mecmuasında tefrika suretile basılmıştır.

5 — Konya mecmuasının hem kurucusu, hem muharriri idi. Orada kıymetli yazıları çıkmıştır.

M. Ferit, Konya Halkevine kuruluşundan itibaren âza ve başkan olarak hizmette bulunmuştur.

Kendisinden daha geniş ölçüde vazife beklenirdi. Ona muvaffak olamaması Konya'nın talisizliğinden başka bir şey değildir.

Nezih, afif, çalışkan, mütevâzi, halim, centilmen, kibar, muhitine hür-met telkin eder bir zattı.

Konya mecmuasından, hayatını, ilmi faaliyetini belirten fevkalâde bir nüsha bekliyoruz. Yurt yolunda çalışanlara saygı göstermek borcu-muzdur.

M. Ferit, maddeten ölmüştür, manen daima gönüllerimizde yaşıya-caktır. Ankara — Mart 1942

Üstad B. Ferit Uğur için

M. Muhlis Koner

Ankarada idim. Anı bir haber üstad Ferid Uğuru kaybettığımızı bildirdi. Teessürüme payan yok. Evvelâ üstadım, sonra meslekdaşım, daha sonra arkadaşım..

Hülâsa her yolda beraber yürüdüğümüz bu varlığın, yolunu aydınlatan bu pırıl pırıl meşalenin sönüverışı beni sendeletti ve anı olarak bütün bir mazi canlandı. 318 senesi idi. İdadinin altıncı sınıfında idim. Bir gün genç ve temiz giyinmiş bir genç dershaneye girdi.

Yukarıya doğru kıvrılan sarı bıyıkların tatlı bir ihtişam verdiği sempatik bir çehre...

Bu genç bizim coğrafya hocamız idi. İki sene bize muhtelif dersler, Kozmografya, Riyaziye vesaire okutdu ve hepimizde derin bir sevgi ve hürmet uyandırdı. Daha sonra Ferid Uğuru Maarifin bütün safahatında muhtelif memleketlerde muallim, muavin, mektep müdürü, maarif müdürü, müfettiş olarak görüyoruz. Nihayet Konya Maarif Müdürlüğüne gelmişti ki ben de o vakit belediye reisi idim. Şimdi eski muhterem hocam bu defa en samimî bir arkadaşım olmuştu.

Senelerce, geceli gündüzlü beraber idik.

Konuşur lâtifeleşirdik. İlimin her şubesi üzerinde kuvvetli malûmata sahipti. Ona Riyaziyeden, Fizikten, Kimyadan sorunuz, mükemmel bir ihtisas gösterir. İçtimai ilimlerden açınız, derin bir vukufia size en ince noktalar üzerinde tatminkâr cevaplar verir. Yani her şeyi bilir. Üstad nihayet tarihte karar kılmıştı. Bilhassa Konya tarihi, Konya eski eserleri üzerinde tetkikler yapıyor ve Konya tarihini aydınlatan mühim eserler veriyordu.

Bir taraftan memleketin içtimai ve kültürel yerlerinde, Partide, Halk evinde uzun seneler reislik yapmış ve bilhassa Halkevine ilk hızı, ilk istikameti o vermiştir. Fakat esefle, teessürle görüyorduk ki üstad zayıflıyor. Kuvvetli bir gencin bile tahammül edemeyeceği bu mühim mesainin yükü altında eziliyordu.

Nihayet bir gün bir anjin, bir göğüs anjini onu bütün bütün yıktı, fakat derin bir ihtimamla beş altı sene yine yaşadı. Ve yine masaisinden bir an fariğ olmadı, yine muallim, yine halkevi reisi, yine parti azası, bir taraftan da neşriyat...

Çok zaman kendisine söyledim:

(Üstad, vazifelerinden bir ikisini artık bırakınız. Zaten hastasınız, üzülüyorsunuz.) O cevap verdi. Bom boş ne yapayım...

Nihayet bu kuvvetli mesai onu daha yıpratmış ve ecel, kavi pençesini onun muhterem göğsüne saldırmıştı. Ne çare... O büyük kuvvetin, o gerçeklerin gerçeğinden aman var mı?..

Nihayet ebediyete kavuştu.

Çok müteessirim ki ona son teşyi vazifesini yapamadım. Onu ebedî uykusuna terk ederken tabutunun önünde ağlayamadım...

Bu mahrumiyetten çok müteessirim, çok çok...

Muallim Mehmet Arif ve muallim Mehmet Ferit'e dair bir kaç hatıra...

Muvaffak S. Onat

Muallim Mehmet Ferit henüz bir sayı önce bu mecmuada muallim Mehmet Arif'in ölümüne yanıyordu. Ne hazin bir tecelli ve tesadüftür ki, bu gün de biz yine aynı mecmuanın müteakip sayısında bu defa her ikisine birden yanıyoruz.

Bu iki muhterem bilginin pek yakın ölümleri, Konya muhiti ve ilim alemi için büyük kayıplardan olmuştur. Her ikisini de yakından tanımak şerefine malik olmam ve kendilerine ait birçok hatıralara sahip bulunmam benide bir kaç satır yazı yazmak mecburiyetinde bıraktı. Bu mukaddes vazifemi onların büyük ruhları önünde yapmak isterim.

Mehmet Arif hocamızı maatteessüf yakım bir zaman önce tanıdım. Son derece nazik, fevkalâde mütevazı ve pek ziyade bilgiye malikti. Kendisine olan hürmet ve inanışına her zaman itimat ederdi. Ve, bunun için en küçük fırsatlardan bile istifade ederek, zamanın dralığına bakmıyarak (Muvaffak bey oğlumuz, nasılsın bakalım?) diye itifat eder, benimle konuşmak büyüklüğünde bulunurdu. Dâima neşeli bir meclis yaratırdı. Dinî bahisleri ve şiir hakkında konuşmayı bilhassa severdi. Fakat her sözü cennet ve cehennme bağliya ham sofulardan değildi. Arapça ve farsçaya fevkalâde vukufu vardı. İngilizceyi de bilirdi. Bir gün kendisine "Hads., kelimesinin bazan hadis, bazan da hades gibi kullanıldığını; acaba hangisinin doğru olduğunu sormuştum. Tam 50 dakika bilâfasıla hads "intuition., kelimesini; bütün istikakları ve bütün kullanma şekilleri ile birlikte izah etti. Bu arada 8 muhtelif şiir okuyarak metinler dahilinde dahi bu kelimenin istimal tarzını gösterdiğini ve 30 kadar müştâk kelime yazdığını hatırlarım..

Ciddî ve pek vakûr olmakla beraber; ince ve zarif nükteler, kinayeler, ve târizler dahi yapardı. Son derece kibardı; söyleyeceği hakikatleri bile belki kırılan bulunur diye tatlı bir remizle ifadeye çalışırdı. Bir gece bir arkadaşım evinde toplanmış, üstaddan (Maracel bahreyn) suresinin tefsirini rica etmiştik. Büyük bir tavazu ve memnuniyetle ricamızı kabul etti; ve hiç sıkılmıyan, bilâkis sürükliyen bir eda ile bir buçuk saat kadar söyledi. Şark ve garp din adamlarının ve filozoflarının

aynı mevzu üzerindeki fikirlerini söyliyerek, mukabil ve mütekabil tenkitlere işaret ederek sureyi şerh ve tefsir etti. Sonunda ise bize söylediği cümleler şu oldu: (Bu yaptığım tefsir 9-10 kademe daha derinleştirilerek yapılabilir. Benim sizlere yaptığım izah birinci kademedir. Üçüncü kademedir izaha benim selâhiyet ve kudretim yetişmez. İkinci dereceden izah için ise sizin bir parça karbonat almanız lâzımdır.) Muh-terem hocamız bu suretle, biraz daha derinleşirsem siz anlayamaz ve hazmedemezsiniz dememiş, karbonata ihtiyaç hasıl olur diye remzî bir ifade kullanmıştı.

O, târizlerinde de zarif ve remzî idi; kinayeli konuşmayı pek severdi. Yine bir gün bir kaç dostu ile oturuyorken ben farkında olmadan yanlarından geçmişim, ve dönüşümde de tesadüfen yine görmeden geçiyormuşum ki bu sırada (Muvaffak bey oğlumuz) diye beni çağırdığını işittim ve giderek elini öptüm. Aynen şu cümleyi söyledi: (Geçen gün Avukat Mustafa Lütfi beyi gördüm, oğlunun sık sık benimle konuşmasını arzu ettiğini söyledi.) Bu suretle hocamız, babamın kendisine söylediği sözleri bahane ederek, kendisini görmeden geçtiğim için bana târizde bulunuyordu...

Mehmet Ferit Uğur hocamızı ise pek eskiden beri tanırım. Bana tarih muallimliği bile vardır. Senelerden beri kendisini tanır ve istifade ederim. Onun son bir kaç senelik halkevi reisliği ise münasebatımızın daha fazla sıklaşmasına, kendisinden daha fazla istifade etmeme yardım etti, Ona bütün Konyalıları pek haklı olarak (Ayaklı kütüphane) derdi. O, bu şerefli ünvanı bihakkın elde etmişti. Tam manâsıyla ansiklopedik malûmatı vardı. Bilmediği, anlamadığı ilim branşı yoktu. Bununla beraber bilhassa tarih, ruhiyat ve edebiyatta ihtisası vardı. Kozmoğrafya ve yüksek riyaziyede dahi hayli derin olduğunu, hatta bu vadiye eserler bile verdiğini işitirdik. Bütün bunlarla beraber fevkalâde nazik, son derece mütevazî idi. Mehmet Arif hocamıza ahlâkı pek benzerdi. Yüzünde bir nur, sesinde tatlı bir ton vardı. Kendisine ait ufaklı büyüklük pek çok hatıralarım vardır. Şurada onlardan bir kaçını anlatmak isterim:

Henüz orta mektep talebesi idim, hocamız bize tarih okutuyordu. Hiç unutmam bir Cumartesi günü idi. Arkadaşlarımdan birisini derse kaldırdı. Arkadaşım diğer derslerden imtihanları olduğu için tarih dersine çalışmadığını söyledi. Bunun üzerine hocamız (hangi derse çalıştın?) dedi. Riyaziye, cevabını alınca, merhum derhal bir mesele ve ufak bir cebir muadelesi tertip ederek (öyle ise haydi bakalım bunları hal et) dedi, Arkadaş tesadüfen onu da yapamadı, ve kimya dersine çalıştığını söyledi. Bu defa hocamız bir kimya düsturu yazdırarak (bunun tecrübesini ve tatbikatını anlat) dedi. Netice yine menfi oldu. Fakat o hiç kızmıyordu. Artık sırasıyla coğrafyaya, tebiyyeye, Fransızcaya, Türkçeye dair sualler soruyor ve aldığı menfi cevaplar üzerine (başka hangi derse çalıştıysan ondan sorayım?) diyordu. Sonradan anlamıştık ki hocamızın bilmediği ve anlamadığı ders yoktur.

Bu muhterem ölünün diğer bir hatırası da Halkevine reislik ettiği günlerde geçmişti; Halkevinde yapılacak millî toplantılardan ve edebî mu-sahabelerden önce beni çağırarak bir arkadaş gibi fikrimi almayı âdet edinmişti. (Ben bu şerefe nâil olduğum için bu gün dahi bununla öğünürüm...) Sürrealizm, kübizm, fütürizm v. s. gibi modern şiir cereyanlarının ve, şiirde manâ olurmu, olmazmı?. Meselesinin Konyada en heyecanlı anlarını yaşadığı günlerden biriydi. Yine bir hademe reisin beni halkevine davet eden mektubunu getirdi. Gittim. Benimle şiir ve bilhassa empresyonizm hakkında konuşmak istediğini söyledi. Hiç şaşırmadım. 60 şu kadar yaşına rağmen en yeni san'at cereyanlarını dahi takip edişini hiçte yadırgamadım. Onun ansiklopedik karakterinden bunları zaten beklerdim. Fakat beni asıl şaşırtan ve hayran eden mesele şu oldu: Ben sürrealizmin belki mahiyeti üzerinde, veya fütürizmin neyi istihdaf ettiği meselesi hakkında konuşabileceğimizi tahmin etmiştim. Halbuki o bana, sürrealizmin mübdiî Giyom Apolloner'in' Fütürizmin mucidi Marinetti'nin fikirlerini anlatıyor ve onları tenkit ediyordu. Hattâ bir aralık bana Klod Mone'nin empresyonizmi hakkında kendi görüşlerini izah etti..

Tanrı her ikisinin de kusurlarını af ve duraklarını uçmak eylesin.

M E R H U M Ü S T A D BAY FERİT UĞUR HAKKINDA

Naci Fikret Baştaç

Fecî hâdiseden hiç haberim yoktu. Kitapçı Nişanyan'dan Türkçe [İslâm Ansiklopedisi] nin (8) nci farsikülünü almış, postahaneye doğru gitmekte bulunmuştum. Oraya yaklaşıırken, Konya lisesinin eski müdürlerinden Nuri beye rast geldim; selâmlaştıktan sonra «Haberin var mı? Ferit bey vefat etmiş» dedi... Sevgili üstadın vefat edeceğine aslâ ihtimal vermediğim ve böyle bir feciayı hiç beklemediğim için kemali hayretle «Nasıl Ferit Bey?» dedim. Bunun üzerine o şaşırdı: «Nasıl Ferit bey olacak? Sizin Ferit bey, Konyalı Ferit bey!» dedi... Yıldırım sadamesine uğrasa idim bu kadar şiddetle sarsılmazdım... O kadar derin bir teessür içinde kaldım ki birçok saniyeler ne söyleyeceğimi bilemedim.. Nihayet, ona, o, üfûlü haberile beni böyle sekteye, nüzule uğramış gibi bir hale getiren aziz ve nezih varlığa İslâm Ansiklopedisi göndermek üzere gelmiş olduğumu gözlerimden yaşlar dökülerek söyledim. Ve, hakikaten, kendi pederimin vefatı haberini aldığım da bu kadar derin ve şedit bir surette müteessir olmamış idim. Aziz üstadım Ferit Uğur bana hem manevî, hem de maddî pederlik etmişti: Manevî babalığı: Fikri inkişafımda oynadığı rol, maddî babalığı da: Benim en şedit müzayakada kıvrandığım bir zamanda imdadıma yetişmesi, beni ihtiyacın burkan ve kıvrandıran ellerinden kurtarmış olmasıdır. Üstat Ferit Uğuru, ondan gördüğüm iyilikleri, ondan gördüğüm büyüklükleri, ve onun nihayet bu hazin ve gayri muntazır üfûlü elimini hiç bir zaman unutamıyacağım. Üstadın vefatı, Konya için en büyük bir matem sayılmalıdır ve öyledir.

* *

Abdülhamit han saninin bazı iyilikleri vardır ki gayri kabili inkâr-
dır. İşte o büyük iyiliklerden birisi de Türkiye'nin her tarafında «İdadi
Mektepleri» küşat etmiş olmasıdır. O vakta kadar Türkiye hemen hemen
derin bir cehalet içine gark olmuş gibi idi. Gerçi medreseler var idi.
Fakat bu köhne müesseselerde okunan şeyler, yalnız Arap lisanının
sarf ve nehvi, bedi' ve beyanı, maanisi, mantığı ve sonra tefsir, hadis,
fıkıh, ferais gibi din ilimleri idi; medreselerde bu hududun ötesine çıki-

lamazdı. Bir zamanlar, yani epeyce eski devirlerde ve bilhassa medeni-
yeti islamiyenin şâsa'a-i kemalde bulunduğu çağlarda riyaziyyat, tabiiyyat,
tıp, hikemiyat, hey'et vesaire gibi birçok faydalı ilimlere cayı tedris olan
medreseler, Sadettin Teftazani ismindeki zahir perest ve mutaassıp zatın
zuhurundan sonra, maddî ve akli ilimlere kapılarını kapamışlar ve yal-
nız Arap dili ile İslâm dininin tedrisine munhahir kalmışlardı. Gerçi
İkinci Sultan Mahmut, Türkiyede ilmi müesseseleri ilk küşat eden bir
padişah ise de vilâyetlerde İdadi mekteplerinin küşadı tâ İkinci Abdül-
hamit zamanına kadar tehhür etmiştir. Bundan dolayı Sultan Abdül-
hamit Han Saniye ne kadar medyun olsak, namını ne kadar hayır ile
yâd etsek azdır.

Elime geçen Salnamelere nazaran Konya İdadisi 1305 senesinde açıl-
mıştır. Bu tarih, öyle zannediyorum ki her halde tarihi rumî, yani
malî olmalıdır; şu halde Konya'da ilk defa İdadinin açılması zamanı-
mızdan 53 sene evveldir. Açıldığı zaman ne kadar taan ve deşnaye
hedef olduğunu, ben, kendi zamanımda, onun aleyhindeki sözlerden istid-
lal edebiliyorum.

İdadi açıldı.. İlk semeresini bittabi yedi sene sonra gösterdi. Üstat
Ferit Uğur'un hangi devre mezunlarından olduğunu bilmiyorum, o hu-
susta bir şey söyleyemem. Fakat, ne olursa olsun, üstad Konya idadsini-
den mezundur, ve, öyle tahmin ediyorum ki herhalde daima birincilikle
terfi sınıf etmiş ve mektepten de birinci olarak çıkmış ve şehadetname
almıştır. Çünkü üstat Ferit Uğur'un benim ruhumda bıraktığı bütün inti-
baat, böyle olması icap ettiğini telkin etmektedir. Bu ciheti biraz izah
etmeliyim: Üstat, tip itibarile, şu zümreye dahil insanlardandır: Her
şeyden evvel ve her şeyin fevkında intizam, intizam, daima intizam!
İçinde bulunulan bir müessesenin nizamât ve talimatı neleri emrediyorsa
onlara harfiyen ve tamamilen riayet! Bu nizamât ve talimatın hiç bir
maddesine ve hiç bir noktasına itiraz etmemek! Bulunduğu müessesede
vasi ve bipayan bir itaat! Bütün mevcudiyetile bir çalışkanlık! Mual-
limlere son derece hürmet ve itaat! Hiç bir suretle isyan etmemek ve
isyandan daima uzak durmak! Böyle bir şakirdin daima birincilikle
terfii sınıf etmesi ve nihayet birinci olarak diploma alması icap eder.
Ben üstadın tercümei haline antkentignement vakıf değilim: Fakat sev-
gili üstadımın fizyonomisine, mîzac ve seciyesine bakarak böyle bir ta-
kım istidlalatta bulunuyorum ki herhalde hata etmiş olmasam gerektir.
Üstadla sık sık mektuplaştığımız için bende pek çok mektupları vardır.

Graphologie denilen ilme inanmak lâzım gelirse üstat yazılarına na-
zaran son derece intizamperest bir zattır; intizamı olduğu kadar çalış-
mayı ve itaatı de sever. Kendisinden kat'iyen asiyan, serkeşane, serba-
zane hareketler sudur etmez.

* *

Konya İdadisi birçok münevver gençlerin menşei olmuştur. Bunlar-
dan bazıları ilim ve irfan sahasında pek ziyade parlamışlardır. Bunlar
kimler idi? Şimdi burada uzun uzadıya araştırmaya vaktim yoktur.
Gelişi güzel hatırıma gelen bazıları nakl ile iktifa edeceğim: Evvelâ:

ustat Mehmet Ferit, sonra Akşehirli resim muallimi merhum Bekir Sıtkı, Faik Soyman, Babalık matbaası sahibi Yusuf Mazhar, Mehmet Muhlis, Mümtaz Bahri, ve bunlardan çok daha evvel amcazadem merhum Ali Haydar [Hasip efendi zade] vesaire vesaire. Ben Konya İdadisine girdiğim sene: Mümtaz Bahri yedinci sınıfta, ve şimdi Türkiye'nin en meşhur ve kuvvetli avukatlarından olan hacı molla zade avukat Ali Haydar da beşinci sınıfta idiler.

Abdülhamit'in zamanı saltanatında, 1320 senei maliyesi tezrinievvelindeyiz. İdadıye bu senenin eylülünde girdik. Coğrafya kitabımız o vakıt, kimin eseri elduğunu şimdi tahatasar edemiyeceğim, Cönk biçiminde, yani arzı tulûnden uzun bir şekilde ve: «Fezleke-i Coğrafya-i umumî» isminde şâlli-cevaplı pek muhtelif bir kitap idi. Derse muallim olarak bir müddet Hacı Bahri Zade merhum Hacı Sait devam etti; sonra, o gelmez oldu; bir müddet de Hakkı bey isminde bir zat geldi. Sonra sevgili üstad Ferit Bey geldi. İşte Ferit Beyi ilk defa olarak o vakıt gördüm. Kıyafetçe, etvar ve hareketçe, her hususta son derece muntazam bir zat! Hiç bir hareketinde bir aksaklık yok! O vakıt İdadide, müdürden sonra üç tane de muavin var idi: Muavini evvel Faik Bey, muavini sani: Rahmi efendi, muavini salis: Ferit efendi. [Bundan 38 sene evvel: Evvel, sani, salis sıfatları kullanıldığı için değiştirmeye lüzum görmedim!] İşte üstad Ferit Uğur'u ilk defa olarak o vakıt görmüş idim. Dersimiz Coğrafya.. Hem de basit bir Coğrafyal Arz yuvarlaktır, arz döner vesaire vesaire! Bize Hacı Bahri Zade Sait efendi de ders okutmuştu.. Fakat üstadın okuduşu başka türlü oldu; ve bilhassa benim için, yani anlıyanlar için başka türlü oldu. Üstad arzın yuvarlaklığından bahsederken kâinatta tabii bir halde bulunan tek mil cisimlerin küre şeklini aldıklarından ve meselâ bir damla suyun kürevî bir şekil aldığından, ağaçların uzaktan küre şeklinde göründüklerinden, velhasıl yuvarlaklığın en tabii bir şekil olduğundan o surette bahsetti ki işte üstadın olan incizabım o zamandan itibaren başlamıştır. Bilmiyorum diğer sınıf arkadaşlarım üstadın bu farklı tedrisinden istifade edebildiler mi idi? İkinci sınıfa geçtik.. Fakat ben coğrafyayı o kadar sevdim ve o kadar benimsedim ki birinci ile ikinci sınıf arasındaki 60 günlük tatil müddetinde o vakıt Konya'nın yegâne kitapçısı olan Evcî Zade Mustafa Feyzi efendiden tekmil beş kıt'anın haritalarını aldığım gibi ikinci sınıftan yedinci sınıfa kadar okunan tekmil coğrafyaları da almıştım. Dersler içinde coğrafyayı çok sevmiştim. Onun için bütün kuvvetimi coğrafyaya veriyordum, İkinci sınıfa geçtiğimiz ilk coğrafya dersinde üstad geldi evvelâ beni kaldırdı; galiba siyah tahta üzerine dir de harita asmıştık. Ben Asya'nın hududunu, sahillerini, boğazlarını, burun, liman ve körfezlerini, yarımadaalarını, dağ ve nehirlerini harita üzerinde gösterdim. Halbuki diğer arkadaşlarım harita ile daha yeni karşılaşıyorlardı. Onlar istenilen şeyleri harita üzerinde gösteremediler. O vakıt - hiç hatırımdan çıkmaz - sevgili üstad, onlara hitaben, beni göstererek şöyle demişti: — «Şimdiye kadar coğrafya bir ezber ders ola-

bilirdi; fakat bundan sonra bir ezber des değildir, öğrendiğiniz şeyleri harita üzerinde göstermeğe mecbursunuz!» O vakıt birçok sınıf arkadaşlar için bu çetin bir vazife idi. Üstad beni arkadaşlarıma gösteriyor ve onlara: «Bu nasıl biliyorsa siz de öyle bilecek ve öğreneceksiniz» diyordu. Fakat üstad, bize çok zaman coğrafya öğretmenliği etmedi. Zannedirim, biz üçüncü sınıfa geçer geçmez, vaziyet değişti. O vakıt o, Türkçe mdallimi olmuş idi. Coğrafya ve tarihe ise diğer birisi tayin olunmuştu. Bu zatın malûmatı pek mahdud idi.

Yukarıda da söylediğim veçhile dersler içinde coğrafya ve tarihe pek fazla müncezip olmuş, bunlardan pek ziyade zevk almakta bulunmuşum. Bunun tesirile o vakıt mektepte birinci sınıftan yedinciye kadar okunmakta olan ne kadar coğrafya ve tarih varsa hepsini de almıştım. O devirde İdadiler de yalnız Mahmut Esad efendi merhumun ve Mehmet Azmi beyin İslâm tarihleriyle Abdurrahman Şeref merhumun [Tarih Devlet Osmaniye] lerinden başka tarih okutamazdı. Tarih umumî yasak idi. Ben Ali Tevfik beyin üç ciltlik tarih umumisini merhum evci zade Mustafa efendi vasıtasile İstanbul'a sipariş etmiş ve gizlice elden buldurarak almıştım. Yüksek sınıflarda okunan coğrafya ise Mehmet Celâl ve Abdurrahman Şeref beylerin coğrafyayı umumileri ile Ali Tevfik beyin «memaliki osmaniye coğrafyası» idi; fakat bunların hiç biri de bende ki coğrafya ve tarih ihtirasını tatmin edemeyordu. Ben daha mufassal eserler istiyordum. Bugün mevcut kitapların adem kifayesinden bahsederken merhum pederim Mustafa Fikri Efendi: «Şemsettin Sami beyin Kamus-ul-alâmı var!», Didi. Ben bunu görmeği merak ettim.. Aca-ba bunu nasıl görebilirdim; kimde bulunabilirdi; nihayet bu mühim eserin, Üstad Ferit beyde bulunduğu öğrendim. Fakat bunu üstadın nasıl istemeli; nihayet bunu amca zadem Abdulgani efendiye açtım; üstadın Devle mahallesindeki evini tarif etti, ve: «benden selâm söyle, Gani efendi amcam istiyor, de», dedi. Bende korka korka üstadın kapusunu çaldım; kendisi geldi, selâmı söyledim ve kitabı istedim; mânalı bir tebessüm ile «peki», dedi, gitti ve [Kamus-ul-alâm] ın birinci cildini getirdi; o, Gani efendinin Kamus-ul-alâmı istemeyeceğini biliyordu. Aman ne kadar seviniyordum.. Çıldırarak derecede! eve geldim.. Virha kitabı karıştırıyorum. Hangi maddeye bakacağımı, nereyi okuyacağımı şaşıyorum. Heyecan son derecede.. Fakat bu heyecan ile beraber bir de yeis ve hüzün var: Kitap kendimin değil! Yine yerine sahibine gidecek! İşte bu cihet beni mahzun ediyordu.. Kitap bir hafta bende kaldı.. Bu eser karşında hayran kaldım. Bu, 1323 senesinde oluyor, yani bundan 35 sene evvel! Çok mükemmel bir eser.. Hele coğrafya kısmı tarih kısmından çok daha mükemmel! Bir hafta sonra iade ediyorum.. Kaç para eder, kitap benim kendimin değil ki! Nihayet merhumeninem Havva hanıma yalvara yakara, yine Evcî zadenin tavassutu ile, İstanbul'dan altı cilt Kamus-ül-A'lâm geldi. Bu giranpaha yükü bir çuval içinde biz-zat kendim yüklenerek eve getirdim.. Ayaklarım yere basmıyor.. Uçuyarum zannediyorum.. İştaha ne gezer? Yemeğe kim bakar? Velhasıl o gece sabaha kadar, güneş doğuncuya kadar Kamus-ül-A'lâm ile meşgul oldum; ve ondan sonra da her gece.. Bu böyle senel rce, senelerce de-

vam etmiştir. İşte benim o kadar aşk ve şevkle sarıldığım, kendisinden o kadar çok istifade ettiğim bu kıymetli ve faideli eseri benden esirgemeyen ve benim, o zamanlar için çok vasi surette tenvirime sebep olmuş olan zat, merhum üstad Ferit beydir. Bu işte amuce zadem Abdül-gani efendinin lutf ve himmetini de unutamam. O zamanlar bu kıymetli eser, Konya da bir üstad da, bir türkçe havacemiz Hacı Yusuf efendi de, bir de tahminime göre Faik Soymanda var idi; bunların dördüncüsünde ben olmuş idim. Üstad Ferit bey bir müddet, bize türkçe muallimliği etti. Fakat biraz sonra mektepten ayrıldı: İlk def'a Niğde Sancagıma-arif müdürü oldu; zannederim, bir müddet bu vazifede kaldı. Fakat sonra galiba meşrutiyet sıralarında Mamuretülâziz vilâyeti maarif müdürü oldu. Ve galiba mütarekeye kadar orada o vazifede kaldı. Mütarekeyi müteakip üstad tekrar Konya ya maarif müdürü olarak geldi. Üstadı nasıl bir tehalükle tebriğe koştüğümüzü bilemem. İşte bu sıralardadır ki [Konya Rehberi] nin esasları hazırlanmıştır. Konya isyanından sonra [Konya Rehberi] intişar etmiştir. Bu rehberi hatırlayanlar başta Ferit bey, sonra Hacı Bahri zade Mümtaz bey sonra Faik Soyman ve daha sonra - sırf nakdi muavenet itibarile - o vakit Belediye reisi bulunan M. Muhlis bey. Bu rehber çok kıymetli bir şeydir. O vakte kadar Konya şehrini tanıdacak bir eser yoktu. Gerçi ilk defa bay Abdülkadir Erdoğan, Konyanın Selçukilerden olma âbideleri hakkında makaleler yazmış ise de Konya yı çok tanıtmak itibarile bu kâfi değildi. Binaenaleyh Konya rehberinin bu hususta oynadığı rol pek mühimdir. Bu rehberi tertip edenlerin birincisi bay Ferit Uğur idi. Gerçi tarihî malûmat ve bilhas-sa Kurunu ülâya ait malûmat itibarile Konya Rehberi çok gayri kâfi isede, fakat hiç olmazsa [Konya] şehri hakkında ilk defa topluca malûmat ihliya eden bir eser elde edilmiş oluyordu. Bu kıymetli ve faideli eserin tarihe ait kısımlarını üstad Ferit bey ile bay Faik Soyman ve ik-tisadiyata mütâallık kısımlarını da bay Mümtaz Bahri yazmışlardır.

Üstadın ikinci eseri, o vakit muallim olarak Konya da bulunan Sa-deitin Nüzhet ile beraber telif etmiş olduğu [Konya vilâyeti Halkiyat ve Harsiyatı] dır. Bu kitap, en mühim, en kıymetli, en orijinal, en faideli eserlerden biridir; ve eserin dörtte üç kısmı muhakkak surette üstad Ferit Uğura aittir. Bu eser Halkiyata ait olarak, değil yalnız Konyada, belki tek mil Türkiye de vücade getirilmiş mecelelerin birincilerinden ve en mühimlerinden biridir. Bu mühim-eser vaktile [Babalık] gazetesinde neşrettiğim bir makaleyi buraya tekrar almaktan men'i nefis edemeyeceğim:

“Çoğumuzun üzerinde pek kadim bir hak talim ve tedris bulunan Ferit bey efendi ile Sadettin Nüzhet bey taraflarından yılmaz bir azim ve himmet ve medî bir sabru sebat ile vücade getirilen bu mühim eser, muhit irfanımızdaki büyük bir boşluğu doldurmuştur.

“Dört yüz sahifeye tekarrüp etmiş olan bu eserin ihtiva ettiği büyük ve belli başlı mebahısı nazarı dikkate alırsak bu hükmün isabetini tastik-de tereddüd etmeyiz. Her şeyden evvel şunu itiraf etmeliyiz ki bu gibi eserler yorgun, bezgin, velhasıl nevrastenik adamların kârı değildir;

bunları başarabilmek, tükenmek bilmez bir kudret asabiyeinin vücuduna mütevakkıftır.

“Konya da ne kadar şair yetismıştır?

“İşte bir sual ki cevabı pek ufak bir himmete mütevakkıf gibi görü-nür; halbuki keyfiyet hiç te öyle değildir.

“Evvelâ: Gerek eskiden ve gerek mnasır olarak şehrimizde yetişmiş şairleri bilenler pek azdır; bu hususta mehz olabilecek kitaplar ol-madığı gibi olanların da ya mevcut nushası kalmamış veyahut izahat ve tafsilat kâfiyeyi ihtiva etmemişlerdir. Sonra, bu şairlerin eserlerini elde edebilmek daha müşkildir.

“Asar manzumesi olduğu gerek ahbaplarının, gerek evlad ve akarının taht tastikinde bulunan bir çok zevat vardır ki ya, evrak metrukesinin ötede, beride gaip olup gitmiş olmasından veyahut müteallikatı tara-fından eserleri her nasılsa gösterilmemekte ısrar edilmesinden dolayı, küçük bir kıt'asını bile ele geçirmek adeta bir kal'a fethetmekten daha müşkil bir hal almıştır.

“İşte muhterem üstadımız Ferit bey efendi, her türlü maddî menfa-at endişesinden temamilen azâde bir halde ve sırf bir hizmet vataniye ve milliye ifası gayretile, meşhur ve maruf şair ve nazımlarımızın asâr metrukesini araştırırken ne kadar garip, tühaf, elim ve şayanı teessüf muamelelere maruz kalmışlardır. Fakat o, bütün bu müşkilâta rağmen yılgınlık ve bezginlik göstermemiş, bu mühim eseri adeta fethetmiştir.

“Eserin âlemi irfan ve edebiyatımızda büyük bir boşluğu ne suretle doldurduğunu izah edelim :

“[Halkiyat ve Harsiyat] ın birinci kısmını, Konya'da yetişmiş [şair-ler] teşkil eder. Şimdiye kadar böyle muayyen bir şeylerden yetişmiş şuarayı kadime ve haziranın hayat ve asarını ihtiva eden bir eser gördü-gümü hatırlamıyorum. Hepimizin az çok malûmumuz olan bazı şairleri-miz vardır, ve belki onların manzum eserlerinden de bir kaç parça hatırlarımızda kalmıştır., işte o kadar!

«Halbuki, bilmediklerimiz, tanımadıklarımız, eserlerini değil, hattâ isimlerini bile işitmediğimiz şairler bek çoktur; ve bunların hakikaten görülecek, seve seve okunacak, şu veya bu noktai nazardan faydalı ve-yahut mânalı bulunacak birçok şiirleri ve nazımları da vardır.

«Bir de bu manzumelerin kıymetleri yalnız “edebî, olmalarında yani bedîi haz hasıl etmelerinde değildir; belki daha ziyade, vücuda getiril-diği zamanın bazı vakayı ve hadisatı ile; tabîi, cevvi, hayati, içtimai, ah-lâkî, tarihî, siyasî ve askerî bir vak'asile alâkadar bulunmalarında, o zamanda hakim olan bazı telâkklilere, bazı heyecanlara, bazı kanaat ve itikatlara tercüman olmalarındadır.

«İşte bu itibarlardır ki bu kabil yazılar, çok defa sağlam bir vezin ve kafiye mahrum da olsalar, bu nisbî ve izafî kıymetleri, bu mânidar-lıkları itibarile, birer vesika hükmünde oldukları cihetle haizî ehemmi-yettirler.

«İşte bu kıymet ve ehemmiyetlerine binaendir ki bugün Avrupa ve Amerikanın hemen hemen her tarafında [Halkiyat = Folklore] e büyük

bir mevki verilmekte, bununla birçok âlim ve mütehasşisların âriz ve âmik iştilal eyledikleri görülmektedir. Meselâ vaktile şehrimiz civarında bir [Arap vak'ası] olmuştur; bu, Mısır'lı İbrahim paşa ordusuyla Mehmet Reşit paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunun [Horoslü Hanı] civarında çapışması vak'a-i tarihiyesidir.

«Bu, tarihlerde başka türlü, halkın ruh ve lisanında daha başka türlü görülür. Sonra 1264 kolerası, veyahut 1290 m meşhur kışı ve bunu takip eden kıtlığı gibi hayatî, iktisadî ve içtimaiî hâdiselerde halkın ruhunda derin ve unutulmaz intibalar ve onları görmeyen biz evlât ve ahfad üzerinde de hayretimiz akisler bırakmıştır. Bu gibi hâdiseleri tespit edenlerde, okur yazar adamlar değil, çok defa ümmî, fakat hassas ve coşgun canlar olmuştur. Meselâ doksanın kıtlığı hakkındaki meşhur destanlardan birini yapan, o vakit eskicilikle [yani ayakkabıları tamirciliği ile] temini maişete çalışan bir adamcağız olmuştur. Eskiden niçin böyle an ziyade tahsilden mahrum adamlar tarafından vecdli, heyecanlı eserler vücuda getirilmiş ve bunlar zamanımıza kadar yaşamıştır? Bunu anlamak için o vakitki ahvali içtimaiyeyi nazarı itibare almak lâzımdır. O vakit bir şehir halkı arasındaki manevî ravabit ve tesanüt, öyle anlaşıyor ki, şimdikinden daha fazla ve daha samimî imiş. Ve şimdi akraba arasında değil, hattâ bir hane dahilindeki aile efradı arasında görülen saf ve samimî bir muhabbet, bir kardaşlık, o vakit tekmiî memleket halkı arasında yaşıyor imiş. Binaenaleyh memlekete gelen bir belâdan, fakir ve gani, hepsi de aynı surette müteessir olur, ve içlerinden herhangi birisi bu umumî teessür ve heyecana, gûya umumî heyecanı kendi ruhunda cem ve teksif etmiş gibi, tercüman olduğu için, vücuda getirdiği eserde aynı şevk ve hararet ve heyecan ile karşılaşır. Sonra, değil doğrudan doğruya ahlâkî ve içtimaiî hatalardan, hattâ cevât ve iklimî hadiselerden, felâketlerden bile tashihi ahlâk lüzumunu hissederlerlermiş. İşte, muhterem üstadın büyük bir gayretle toplayıp nişyanı ebediye düşmekten kurtardığı bu tarihî destanlar mütalea idinde, o zamanlarda hakim olan bu ruh, bu ahlâk ve bu telâkki vazihan görülecektir.

«Eserin bu kısmının diğer büyük bir faydası daha olmuştur. Her gün kendileriyle yüzyüze geldiğimiz, görüşüp konuştuğumuz bir çok zevatın pek mühim asarı manzumeleri olduğu halde bunlardan haberdar değilmiz. İşte [Halkiyat ve Harsiyat], bize yine kendi dostlarımızı, arkadaşlarımızı, velhasıl kendi kendimizi de tanıttacaktır.

«Bundan başka bu eser, bundan sonra gerek tarih edebiyata ve gerek halkiyata veyahut teracümü ahvale ve hattâ tarihi edyan ve tasavvufa dair vücuda getirilecek eserler için daima müracaat edilecek mühim ve mevsuk bir mehzaz olacaktır.»

Eserin ikinci kısımda çok mühim fasılları ihtiva eder: Maniler ve bunlar hakkında üstadın vakıfane mukaddemesi; bu fasılda: 375 kıt'a mani derç olunmuştur. Üçüncü kısım: Nenniler; yine bir mukaddeme sonra 60 kıt'a nenni derç edilmiştir. Dördüncü fasıl: Türküler; üstadın yine bir mukaddemesiyle birlikte pek çok türkülerini ihtiva eder, ki bunla-

rın kısmı azamı hakikaten Konyalılar tarafından çıkarılmış ve Konya'nın herhangi bir vak'asıyla alakadar bulunmuştur. Beşinci fasıl: Ağıtlardır; bunun hakkında da üç sahifelik bir mukaddemeden sonra birçok ağıt kıt'aları dercolumuştur. Altıncı fasıl: Bilmece; dört sahifelik bir mukaddemeden sonra 125 kadar bilmece dercolumuştur. Yedinci fasıl: Darbı meseller = Atalar sözleridir; yine dört sahifelik bir mukaddemeyi izahiyeden sonra ve elifba sırasile mürettep 2757 atalar sözünü ve bir de destanı ihtiva eder. Bundan sonra "Emsali fıkralar", ünvanı altında 81 dane proverbiale gösterilmiştir. Bundan sonra (Tabirler = Expressions proverbiales kısmı gelir ki 279 kadar tabiri ihtiva eder. Bundan sonra (Tekerleme = Roulement) ler gelir; bunlar hakkında da bir mukaddemeden sonra 65 parça Tekerleme görülür. Sekizinci fasıl: kinayebeler = Allusions dır; ve 69 kinayeyi ihtiva eder. Dokuzuncu fasıl: (Dilekler - İlençler) dir; yine bir mukaddemeden sonra 85 Dilek ile 112 İlenç tesbit eder. Onuncu fasıl: Türk adlarıdır; bir mukaddemeden sonra bir hayli Türk adını gösterir. Eserin heyeti mecmuası 244 büyük sahifedir.

Bu mühim eser, bu kadar büyük bir boşluğu doldurmuş olmasına rağmen neşr olduğu zaman ve daha sonraları pek çok dedikoduların mevzuu olmuş, pek çok tenkitler ve tağrizleri celp etmiş, fakat insaf sahipleri nezdinde kıymet ve ehemmiyeti daima tasdik olunmuş ve hattâ bir takım Avrupa asarında, ansiklopedilerinde bile kendisinden, pek haklı olarak, bahsettirmiştir. Velhasıl üstadın bu eseri ölmeyecek eserlerdendir.

Sevgili üstad, bundan sonra, kıymetli arkadaşımız bay Mes'ud Komanın iştirakile diğer mühim bir eser daha neşretmiştir; bu da [Selçuk veziri Sahip Ata ve oğulları] na dairdir. Bir çok güzel resimlerle müzeyyen bulunan bu eser, Türk tarihini ve bilhassa Selçuk devleti ve Anadolu tarihi ile alakadar olanlar için gayet kıymetli bir mehzazdır. Gerek zamanın tesiriyle ve gerek kasden Selçuk devleti ile Karaman oğulları zamanında vücuda getirilmiş asar rubbani ve abidattan pek çokları yıkılmış, tahrip edilmiştir. İşte bunları oldukları gibi görmek isteyenler bu mühim esere müracaat etmelidirler.

Üstad, yine çalışkan arkadaşımız Mes'ud Komanla birlikte, birde yine Selçuk Veziri [Karatay] hakkında bir eser hazırlamakta idi; fakat bu eseri neşredemeden desti ecel, biz müştekan irfanını kendisinden mahrum bırakmıştır.

Üstadın en büyük himmetlerinden birisi de, münderecatını ciddiyetiyle bilhassa tarihe, coğrafyaya, asarı atıkaya, tarihi edyan ve tasavvufa müteallik yazıları ihtiva etmesi itibarile gerek kendi büyük âlimlerimizin ve gerekse Avrupa alim müsteşriklerinden bek çoğunun nazarı takdir ve tahassünîyetini celbetmiş ve her yerde kendisinden hürmet ve sitayişle bahsettirmiş olan (Konya) dergisindeki tahriri himmetleridir. Üstad, bu mecmuada avvelâ [Şikâri]nin Karaman tarihini neşrederek onu herkes için istifade olunabilecek bir hale getirmiştir. Sonra 30 uncu sayıdan itibaren [Tevarihî Ali Karaman] isimli ve nüshayı asliyesi Mes'ud Komanda olan nadir eseri neşretmek himmetinde bulunmuştur. Sonra [Mevlevilik] tari-

hine dair pey kıymetli mesaide ve tahriratda bulunmuş ve bunları mecmuanın son sayılarında neşretmiştir. Ve bunlardan başka mecmuanın heman her nüshasında tarihe, yahut asarı atıkaya dair mutlaka kıymetli bir mekalesi bulunmuştur. Üstadın hiç bir yazısı ihmal edilecek, köşeyi nisyanı atılacak, muayyen bir zamanda, bir devirde okunup sonra okutulup girecek makalelerden değildir. Her yazısı, kemal istifade ile, her zaman ve herkes tarafından okunacak ölmez eserlerdendir.

Bütün bunlardan sonra Üstadın en büyük faziletini zikrederim: Üstad, hiç bir zaman ilmini menfaate, maddî ikbal ve refaha, sivrilmeye maddeten yükselmeye alet edenlerden olmamış, ve böyle bir şeyi hiç bir zaman batır ve hayalinden bile geçirmemiştir. O, ne öğrenmiş ise ilim ve hakikat aşkıyla öğrenmiş, ne yapmış ve ne yazmış ise insaniyete ve bilhassa vatandaşlarına bir iyilik garezsiz, ivesiz bir iyilik yapmak niyet ve emelile yapmış ve yazmıştır.

Bu kadar hasbî, bu kadar ferağatkâr, bu kadar faziletkâr, bu kadar temiz ve nezih insanlar, tek mil arz üzerinde bile pek nadir olarak yetişir. Bunlar o, ender fazilet ve ulviyet güneşleridir ki şaşaapaş oldukları müddetce kendilerinden kemali meserretle istifade edilir ve üfûllerine de, faziletin ve hakikî insanlığın meftun ve aşıkları tarafından candan göz yaşları dökülür. Onun maddiyeti gerçi toprağa girmiştir; fakat onun o temiz ve nezih hatırası ruhlarımızda ilelebet yaşayacaktır.

A Z İ Z B İ R H A T İ R A

Gökkaya

Rahmetlik aziz üstad B. Ferit Uğur'un yas tufanı doğuran acıklı ölümü karşısında Konya şehri derin elemi, yaralı sızısını hazin eda ile terennüm etti ve aziz üstadın mukaddes tabutunu göz yaşlarıyla ıslatarak uğurladı..

Büyük üstada karşı bir kaç satırlık mektup karalamış, ve, kendilerine sunmak küstahlığında bulunmuştum.

Bu mektubumda Türkün engin ve ateşin ruhundan kopmuş, beşeri olmaktan ziyade fezaî denecek bir kudret ve hararetle terennüm edilmiş bir kaç parça şiirini de bilvesile bu karalamaya katıştırmıştım.

Üstadın derin hazzü zevkini, heyecan ve takdirini çeken parçalar şunlar olmuştur:

Ol dürrü yetimim ki beni görmedi Umman
Bir katrayım illâ ki Ummana benim Umman!
Külli mevcî acâyip gör Ummanı nihan gizler,
Kim bahri intihâsîz katrada pünhan!

Bu âlemi kesrette sen Yusuf, ben Kenan,
Ol Âlemi Vahdette ne Yusuf, ne Kenan!..

*
* *

Göründü berkî âhim çâki sînem iltihabından
Sipihre ser çekip kazep çıktı niyâmından!
Dokundu zirvei la'li geçerken tâsî zerrîne
Anın için eşki hûn'âsâ doğar her gün hicâbından!

*
* *

Nola bir kez olasıñ çehrenümâyî meclisi rindân
Şereri âteşi ruhsârına şeydaların yansın!
Fenni igcazda gösterir yedi beyzâyî sihrin
Desti Süleymandaki hâtem yansın!

Âteşi hâlî lebi canperverine hem
Cenneti hüsünden ayrı düşen Âdem yansın!

Büyük üstad, bu parçaları nereden ve ne kadar çapta topladığını sordu, Ben de bunları 3 - 5 asır gerilere giderek şurada burada yatan

Türk tefekkür ve kültür hazinelerinden derlediğimi, bunlar için aşağı yukarı 10 yıllık bir zaman ve emek harcadığımı, toplanan parçaların 40 - 50 sayfa tutacak kadar geniş hacimde bir (Nefiseler koleksiyonu) olabileceğini söyledim.

Üstad ilâve ettiler :

«— Dil ve üslûp bakımından biraz girift, çapraşık olmakla beraber çağının ruhiyat ve felsefesiyle tefekkür kudretini bu kadar canlı, bu kadar haşmet ve hararet dolu şekilde tecelli ettiren, manevî san'atlar arasında bu merteye ulvî ve yüce yer alan ecdat mirası ilham ve ibdağ gömülerinin nisyan köşelerinde heder olması doğru düşmezdi.

Eski harflerle yazılmış Türk edebî nefiselerini etüde imkân bulamamış olan yeni nesil için, bilhassa mensup olduğu büyük ırkın felsefe ve tefekkür dünyasındaki taklid götürmez -kültürel- kudret ve dehâsını kavramak aşkı içinde yanan genç elemanlar için böyle bir koleksiyonun pek kıymetli bir klavuz olacağı fikrindeyim.

Bu sebepledir ki ele geçirmek için epeyce gün ve emek, oldukça çetin sabrû tahammüle dayanan iktihamlarla derlemeye muvaffak olduğunuz bu, Türk tefekkür cihanı miraslarını derli toplu eser halinde ortaya saçarsanız her halde yeni neslin zevk ve etüd ufuklarında taze ve ceyyid bir merhalenin inkişafına hizmet etmiş olursunuz.»

Büyük üstad olduğu kadar da eşsiz insan olan B. Ferit Uğur'un tasviplerine mazhar olan ve Türk tefekkür cihanının şiir, kültür, ilham ve dehâsiyle mücehhez hazinelerinden -müteassıp bir titizlikle- seçilmiş bulunan, bilhassa beşerî hayal ve tasavvur sınırını aşan bu parçaları, büyük ve kat'i cesaretle söylüyorum, bu pırlantalar koleksiyonunu baskı kisvesine büründürebilirim, bu, nadide ve iğcazkâr bedîalar ile Türkün, Kültür dünyasının da ilk öğretmeni olduğunu mutlak olarak ispat alanına koymak şerefine erersem ne mutlu bana!..

Fakat ben dâvamın ebedî zaferini yine topladığım fezaî Türk kültür hüzmelrinin şiddet ve kat'iyetinde mündemiç bulunduğu granit gibi iman ediyorum!..

Üstad Ferit Uğuru da Kaybettik

C. Ali İmer

Üstad Ferit Uğur uzun yıllardan beri olgun ve bilgin varlığı ile öğretmenlik ödevini tam ve muvaffak bir varlık ile başarıyordu. Sağlık ve iyiliğine de büyük bir ilgi ve ilâşikle bakardı. Usanmaz ve yılmaz bir faaliyetle derslerine devam ediyordu. Öte taraftan mütalâattan da geri kalmıyordu. Halkevimizin mecmuasının yazı işlerini büyük bir dikkatle idare etmekle kalmıyor, olgun ve bilginliğile münasip kıymetli yazılarını yazmakta devam ediyordu.

Ölümünden onbeş gün veya bir ay evvel büyük bir yorgunluk hissedilen üstada biz talebesi ve dostları mütemadi ısrarlar yapıyorduk. Artık biraz istirahatla vakit geçirmeğe söz vermişti.

Nihayet bu mart ayının başlarında fazlaca ızdırap hissetmekte olduğunu işitmiş ve fakat mesleğin verdiği vakıtsızlıktan, onun daima beşuş mütebessim vs sevimli yüzünü görmeğe muvaffak olamadık.

4 Mart 1942 ve 16 Srfer 1361 Çarşamba sabahı sık sık uğradığı Kitabevine uğradığımda bu pek acı ve derin kaybı teessürleriyle bildirdiler ki üstadı son günlerinde çok ezen ve sıkın menhus ve meş'um kalb hastalığından bu fânî âleme gözlerini ebediyyen kapadığını işitmekle tabiri marufile dilhun olurcasına bir duruma girmiş ve gayri ihtiyarî gözlerinin yaşardığını hissetmiştim.

Üstad Uğurumuza mı kaybetlik? Diyerek şaşkın ve bitkin oradan ayrılmıştım. Onun ikinci meşrutiyetin (1908) ilânından beş buçuk altı yıl önce ve tam bu yıllarda bu yüksek şahsiyetin talebesi olmakla müftehirdim.

Üstad Ferit Uğur, elyevm mevcudiyeti ile müftehir olduğumuz liseye girmiş bütün derslerden tam ve mükemmel bilgiler elde ederek çıkmıştı ve hep sınıfın birincisi olmuştu.

İstanbul, yüksek tahsilini de başarmak üzere gitmiş, Yüksek Muallim mektebine — o zamanki adı Darül-muallimin-i Âliye — girmiş ve hep birincilikle bitirmişti ki, o zaman bize coğrafya muallimliği yapan merhum üstadımız Ayaşlı Şakir, zekâ ve terbiyesinden hayranlıkla bahsettiği talebesinin mektebimize muallim olarak gelmekte olduğunu müjdelemişti.

Aradan çok zaman geçmeden Mehmet Ferit efendi geldi dediler. Bir de ne görelim, orta boylu, zaifçe, sarışın ve uzunca bıyıklı, vakur, ağır başlı ve tecessüm etmiş bir ahlâk görülen bir şahsiyet..

Hiç unutmam; bu bilgili ve çok genç muallimimiz ve üçüncü muavini — o zamanın tabirile muavini salis — olmuştu. Bilmem hangi törene götürülmüştük. Genç muallimimiz ve idarecimiztn geydiği siyah renkteki yakasına gayet güzel, ipekli ve aynı renkte bir kırıvat bağlamış ve sol göksünün üstüne de Yüksek Muallim mektebinin kendisine verdikleri sınıfın birincisi olarak çıktığının nişanesi olan madalyasile kâh yanımızda ve kâh ilerimizde asıl ve vakur tavırlarla yürümesi bizlere ayrıca bir sevinç vermişti..

Önce kendisinin hocası olan zatlarla “meslektaş,, olarak kavuşan bu zat yıllarca öğretmenlik yapmış, bugün aramızdan sessizce sıyrılıp giden üstad Ferit Uğurdur.

Hayatın son günlerinde bile üstad Uğur mesleğine çok bağlıydı. Her kes tarafından derin bir sevgi ile, hürmet ile selâmlanan ve karşılanan bir varlıktı. Üstad içtimai, edebi, riyazî ve tabii bütün bilgileri geniş bir vukuflla okutabiliyordu. Üstad Uğur mektep, maarif müdürlüklerinde bulunmuş ve son zamanlarında Hâlkevi reisliğinde, orta mektepte tarih muallimliği yapmıştır.

Eski Konya Maarif Müdürü Üstad Bay Ferit Uğuru da Kaybeyledik

M. Yavuz Süslü

Pek az fasılalarla sayın üstad Bay Feridi de, aziz arkadaşları Dr. Azmi Avcıoğlu, değerli bilgin Arif gibi kara topraklara gömdük.

Daha teessür ve acıları ruhumuzdan çıkmıyan iki evvelkine üstad bay Ferit Uğuru'da elemeleri karıştı. Yüreğimiz yasla dolup dolup taşı. Azmi ile Arife; o da, bizim gibi hüngür hüngür ağladı.. İçin için yandı.. Yas tuttu...

Güneş sayıca artmaz ama bu üç değerli varlık Konyamızda batan üç irfan güneşi idi: İlim, irfan, hikmet ve insaniyet gibi hasletleri hallerinin kemâlleriyle ruhlarına sindirmişlerdi.

Nasıl eğerimizden yanmıyalım, nasıl özümüzden yaslanmıyalım. Üçünün de üfulü pek yakın fasılalarla birbirini takip eyledi. Her üçüde irfan semamızda yok olan güneşlerdendi.. Merhum üstad bay Ferit Uğuru (1921) de tanıdım. O sıralarda hem Konya maarif müdürü ve hem de bize (Kimya) okutuyordu.

Temiz giyinir, temiz söyler.. Her şeyi bilirdi. Çok nezih şahsiyetine karşı hepimizde derin bir bağlılık vardı.

Beyaz bir çehre, kumral bir baş ve yüzünü çerçiveliyen gene düzgünce bırakılmış sakal ve bıyığı vardı. Her zaman olduğu gibi o zamanlarda çok ciddi ve resmî giyinirdi.

Zamanla ben muallim oldum.. Hayata atıldım.. Aramızda karşılıklı artan alâka ile pek samimî dost olduk.

Konyamızın Halkiyat ve Harsiyatına dair ilk eseri o verdi.. Sahip Atayı kazandırdı.. Eski eserleri koruma kurumuna, Halkevine, Partiye girdi. Her yerde oturduğu sandalyenin hüküm ve icaplarını yerine getirdi.

İhtiyar ve hasta olmasına rağmen hiçbir zaman yorgunluk ve bezginlik göstermedi. Daima artan bir ferağatle geceli, gündüzlü çalıştı.. çalıştı.. Mütemadiyen çalıştı...

Mesaisi de temiz yüzü ve parlak alnı gibi tertemiz ve parlaktı.. Kırk yılı bulan memuriyet hayatı Devlete ve Türk milletine hayli hizmetlerde bulundu.. Bize, bizden evvelkilere, hali hazırdaki nesle feyzini kemâlini sundu..

Rahmetli üstad kitaba pek düşkündü. Ona sık sık kitap satılan yerlerde rastlardım. Koltuk dolusu kitapla evine dönerdi.. Evinde hiç bir dolap ve raf yoktur ki üstadın kitapları orada ahzi mevki eylememiş bulunsun...

Son zamanlarda, yeni çıkan romanları okuyordu. Zeytin dağı adlı romanı bana da tavsiye eylemişti.. Mütemadiyen okuyup yazan bir üstadı. Konyamızın tarihi, edebî harsî durumuna ait yazma, basma pek çok kıymetli kitapları toplamıştı. Bu yönden tahakkuk ettirmek istediği değerli emelleri vardı. İrfan hazinemize kazanacağımız pek çok değerli eserleri kendinden beklediğimiz sırada üfulü hepimizi eğerimizden yaktı...

Konya Rehberini çıkaranların ön safında oturanlardandı. Gençliğin ve aydınların rûhunda mümtaz bir yeri vardı.

Ne diyeyim. Adına bir bir kitap yazmak gereken üstada, şu dar sünunlarda ağlamaktan başka elimden gelen bir şey yoktur.

Yalnız bu değerli üstada Halkevimizde bir gece tahsis edilmesini dileyen gönlüm ona Haktan rahmet ve mağfiret niyaz eyler.

BİR BABA DAHA KAYBETTİK

Sıraç Aydın Taşbaş

Nurlu yüzü, beyaz süt sakalı, temiz giyinişi, dürüst ahlâkı, kibarlığı ve tevazuu ile onu tanımayan pek azdı. İrfan muhitimiz ise onu alem-darı bilirdi. Konya'mızın bu temiz asil ve bilgin evlâdı Mehmet Ferit Uğur Konya için gerçekten bir kayıptır.

Üfulü hepimizi müteessir ve dilhun etmiştir. İrfan muhitimizde ondan açılan boşluk büyüktür. Yetiştirdiği münevver saylamayacak kadar çok, kültürümüze hizmeti açık ve mevsuktur.

Ayaklı kütüphane, ayaklı ansiklopedi diye anılan bu büyük adamı kaybetmek acısı, şüphesiz ki, çok büyüktür. Kibarlığın, temizliğin, tevazuun ve çalışkanlığın mücessem timsali olan Mehmet Ferit Uğur'un meziyetlerini, kültürel kalitesini yurda hizmetini anlatabilmek için onun ayarında veyahut ondan yüksek olmam gerek... Onunla ölçülemeyecek kadar küçük olduğumu bilirim. Yaluz, yetiştirdiği ve sevenlerinin çokluğu arasında talebesi olmak ve bana yaptığı isim babalığı hasebile şu cesaretimi okuyucularım ve hocamı temiz ruhu affetsin. Değilse ben onu tavsif edebilecek kudrette değilim. Kendimi teskin etmek için akan gözyaşlarımı serbest bırakmak, teselli etmek için manen ölmediğini bilmek, onun için de dua etmekten başka elimden bir şey gelmiyor.

Aziz hocam! Lâıyk olduğunuz mertebede sizi tavsif edemediğimden dolayı beni affediniz. Yalnız muhakkak olan şu var ki yurda ve ulusa karşı tam manasile ödevini yapmış, geride iyi bir nam bırakmış olarak aramızdan maddeten ayrılmış bir insansınız. Manevî varlığınız daima kalplerimizde yaşıyacak, bütün hayatımızda sizin hasletinizi kendimize şiar edinmeğe çalışacağız.

Aziz ruhunuz şad olsun.. Ebedî istirahatgâhınızda müsterih olunuz, aziz hocam!..

Ferit Beyi Nasıl Tanıdım

ALTAN

4/Mart/1942 Çarşamba günü aramızdan ebediyen ayrılmış bulunan Ferit Bey, Konyada beni çocukluğumdanberi tanıyan yegâne aile dostumdu. Ferit Beyin mensup olduğu aile ile ailem arasındaki rabita ve samimiyet o kadar derin idi ki bunun derecesi adeta bir sıhriyyet değerini almıştı. Bu itibarla Ferit Beyin adını küçüklüğümündenberi rahmetli babam ve annemden sık sık işitirdim. Sonra Rüştüyeyi bitirince beni 1913 de Konya Sultanisine verdiler. Mektebe girmek için rahmetli babamla Konya ya geldiğimiz zaman o vakit maliyede memur bulunan Ferit beyin büyük biraderleri Nuri efendiye, şimdiki evlerinde misafir olmuştuk. Babam, o sene Umumi meclise de iştirak etmek üzere gelmiş olduğundan beni, henüz mektep açılmadığından, içtima zamanlarında evde bırakırdı. Beni çok seven ve benim kendisine hala diye hitap ettiğim yengeleri muhterem ve merhum Sıddıka hanım, zaman zaman bana Ferit beyden bahseder; ve evde divarlara talik edilmiş olduğunu görüp sorduğum Ferit beyin idadi ve Yüksek muallim mektebindeki hayatına ait kendi tersim eylediği jeolojiye ait levhaları hakkında izahat verir ve beni bulmaz ve unutulmaz şefkatleriyle lebriz eylerdi. Ferit beyi gıyabi fakat daha geniş olarak tanıdığım bu zamanlarda kendileri Elâzizde maarif müdürü idiler sanırım. Sonra aradan yıllar geçti 1919 da Ferit beyin Konya maarif müdürlüğüne tayin olunduğunu işittik. Nihayet 1920 de Konya ya bir gelişimde idi merhum biraderleri ve yengeleri hala Sıddıka hanımın delâletleriyle kendilerile görüşmüştüm. O tarihten sonra zaman zaman Konya ya geldikçe halamı ve kendilerini ziyaret eder; evlerinde misafir edinilmekle mütehassis olurdum. Ferit bey, bu ilk görüşmemizde benim üzerimde tatlı ve munis bir tesir bırakmıştı; kendilerini pek sevmiştim, ve pek çok ta hürmet ederdim; ömürlerinin sonuna kadar bu hürmeti ıvezsiz gılluğışden uzak bir şekilde muhafaza eylemeğe dikkat ettim.

Merhumla ilk görüşmemizi takip eden misafiret ve ziyaretlerimde o zamanki sinnühalime uygun müsahabelerle beni taltif ederler; ve okumaya olan merakımı tahasüss ve memnuniyetle karşılar; beşiktenberi beni tanımanın hatıralarını tekrarlar.

1922 yılı sonlarında Konya ya gelmiştim. Yanıma Ilgın hakkındaki etüdümü de almıştım, Evlerinde bir kaç gece bu etüdümü bazan kendisi okumak ve bazan bana okutmak suretile görmüş ve dinlemiş; pek beğenmişti. Ben kendilerinden eserimin icap eden yerleri hakkında tenkit-

lerini dilemiştim. «Bu saha henüz yeni bir çığırdır bu işe ilk başlamış olmanıza rağmen muvaffakiyetiniz pek değerlidir, eserin tasnifi, tertibi, hele Halkiyata ait bölümleri pek hoş ve bir muahaza ve tenkide değil bilakis takdire lâyıktır demişler ve kabil olursa el yazımıla bu esrinden bir nüshasını da kendilerine vermekliğimi rica etmişlerdi. Talebim üzerine maarif vekâletine gönderilen bu eserimi vekâlete sevkten önce bir müddet daha yanlarında alakoyarak okuduklarını ve birçok orta tedrisat muallimi arkadaşlara örnek olarak gösterdiklerini bilahara kendilerinden ve daha önce o zamanlar Karaman orta mektep riyaziye muallimi bulunan Sapaçeli Hüsnü beyden işitmiştim.

Takdirlerini daha ziyade hususî mahiyette izhar eyleyen Ferit bey bu eserimi vekâlete göndermiş ve mülhakatta bu çeşitten tetkikler yapılması içinde arkadaşlar arasında teşviklerde bulunmuştu. Bir kaç ay sonra tekrar Konya ya gelişimde eserin vekâletce pek beğenilüp taktir edildiğini ve gelen taktirnamede taltifimin düşünülmekte bulunulduğunun bildirildiğine göre her halde filî asarımı göreceğimi beyan etmişler; ve gelen taktirnameyi kalemden getirterek bizzat bana verdirmişlerdi ki bilahara ve bu eserim dolayısıyla vekâlet o zamana göre cidden yüksek sayılacak bir takdir ile mesaimi karşılamış ve taktirnameden bir kaç ay sonra maaşıma beş yüz kuruş zam etmek suretile taktirini filen izhar eylemişti.

İşte bütün bu hadiseler ve münasebetlerle Ferit bey merhumu her ziyaret ettikçe sükün ve itidal içinde geçen müsahabelerini tatlı tatlı saatlerce dinler; bazan pek geç vakıtlara kadar konuşmamızın devam eylediğini gören hâlâ merhumenin müdahalesile daldığımız bu saf ve samimî suhbetlerden ayrılır, sabahleyin tekrar kahvaltıda buluşur ve kendileri daireye gidinceye kadar akşam suhbet zemininde benden istizah ve istiknah eylediği Halkiyat ve günün fikir ve ilim hayatıyla ilgili olan maddelere ait düşüncelerimi, duygularımı sorar; cevaplarımdan hoşlanır; sükün ile dinler. Eşyayı henüz tanımadığım bir zamandanberi beni tanımış olması dolayısıyla büyümüş ve biraz konuşabilecek hale gelebilmiş olmaklığımdan, hele okuma ve kitap merakımdan çok memnun olur; arada sırada da yeni neşriyatı takip edüp etmediğimi yoklamak için sùaller sorar, müsbet cevaplar aldıkça bu memnuniyetini artırmış görünürdü. Ilgında bulunduğum sıralarda kendisinden şahsıma hitaben yazılmış resmî bir mektup almıştım. Bu mektuplarında benden Ilgın kaplıcası hakkında malûmat istemekte idiler. Ben kendilerine kaplıcanın kitabesile lüzumlu ve faydalı malûmatı fotografisile birlikte bir broşür yaparak göndermiştim. Bilahara görüştüğümüzde gönderdiğim broşürden memnun kaldığını söylemişti ki bu görüşmemizde kendilerine benden kendi el yazımıla bir nüshasını istedikleri Ilgın hakkındaki etüdümü de aylarca çalışarak yazdıktan sonra ciltletmiş ve sunmuştu. İşte bu zamandır ki Ferit beyi Sahip Ata ve oğulları ile meşgul buldum.

1926 da Konya muhitinden ayrılırken kendilerini o sene sayfiyeye çıkmış bulundukları bağlarında ailece ziyaret etmiştik. Pek memnun olmuştu. Beş sene sonra Ankaradan başlamak Konya, İstanbul, İzmir

ve güzergâhile Kayseri ve Sivasta sonuçlanmak üzere on gün geniş memleket gezisine çıkmıştım. Konya ya uğrayışında kendilerini ziyaret ettim, uzun boylu görüştük. Sahibata ve oğulları hakkındaki etüdünü bastırdığını, bir kısmının satın alınması için vekâlete muracaat ettiğini söyledikten sonra şimdi müsteşar olan o vakit ki talim ve terbiye dairesi reisi bay İhsan Songuya benimle selâm göndermiş; ve eserleri için ricalarım iblağ etmeğimi dilemişti. Dönüşte vazifemi yaptım ve eyi karşılayan bay İhsan'ın cevaplarını da kendilerine yazmıştım. Bir müddet soura Ankaraya Tarih kurultayına geldiklerinde görüştük.

Ondan sonra bir daha 1936 yılına kadar buluşmamıştık. Ben 1936 da hayat yoldaşımı kaip etmek felâketine uğradıktan sonra Konya ya iğtirap eyledim. O vaitten istifaları tarihine kadar bir arada kendleriyle arkadaşlık etmekle de şerefiyap oldum.

Ferit beyi tanıdığım gündenberi bir aile büyüğü gibi haklarında hürmetle mütehassis oldum, değerleri hakkında benim âciz kalemim bir şey yazmaya muktedir değildir. Her kes gibi oda fani ömrünü ikmal eyledi, ancak merhum, bu ömrünü misal olacak şekilde çalışarak, okuyarak geçirmiş olması itibarile Konyanın yetiştirdiği münevverlerin asıl hareketlilerindendi. Okumak, tetkik etmek birinci plânda gelen merakı ve en üstün zevki idi. Ölümünden bir ay kadar önce öğretmenler odasında görüşürken Fernord Grenard'ın "Asyanın üstünlüğü ve düşgünlüğü", eserile Herodot tercümesinden kendilerini haberdar eylemiştim, pek memnun olmuşlar ve cep defierlerine not etmişlerdi. Kendilerini son defa, rahatsızlıklarını işiterek adeta içimde bir istical hissile ziyaret etmiştim ki iki gün sonra ölümeleri haberile dilhun oldum.

Ferit bey gayet temiz bir aile muhiti içtinde ve pek eyi bir ahlâk disiplinile yetişmiş olgun bir şahsiyetti. Mutalaa ve tettebbua merakını ölümü anne kadar bırakmayan merhum, evlatlarını de ihtimamla yetiştirmiş müşfik bir baba idi. Maarifin muhtelif sahalarında eserleri ve yazıları ile kültür hayatında uzun yıllar çalışan Ferit beyin ölümü konya için bir gayıptır ve boşluktur. En kıymetli eserleri olan oğulları bay Fethinin tıpda, bay Muzafferin orduda değerleriyle muhterem babalarının bıraktığı bu boşluğu doldurmaya lâyık asıl ruhlu olduklarına kaniim ve şahsım itibarile Ferit beyin kayıbından duyduğum acıdan bu suretle müteselliyim.

MEVLEVİ VELİLERİ

(EFLÂKÎ'nin « مناقب المارفين » isimli Eserinin Tercümesidir.)

Çeviren

Naci Fikret Baştağ

(سيدبرهان الدين Muhakkık-ı Tirmidhî'nin Menakibinin alt tarafı ve sonu)

(Baştağları Bundan Evvelki Sayılardadır)

62 — (Hikâye): Bir gün Hazreti Halifet-ül-hak Çelebi Hüsametdin (Kadsellah sırta), Hüdavendigâr'ın [Mevlâna'nın ağzından şu suretle rivayet etti ki: Seyidimiz Horasan civarında [Biyabanın = Biyabânek] isminde bir şehre vasil oldu; o şehrin bütün büyükleri ve ileri gelenleri kendisini istikbal ettiler, ve izaz ve ikram eylediler. Bu kasabada «Şeyhül-islâm» isminde çok âlim ve mutebehhir bir adam var idi ki kibrü gururu hasebile Seyidin istikbaline gitmedi ve kendisine iltifat etmedi. Hazreti Seyid çekinmeksizin kalktı ve Şeyhül-islâmı ziyarete gitti. Şeyhül-islâma Seyidin kapıya geldiğini haber verdiler; Şeyhül-islâm, seccadenin üzerinden kalkarak yalın ayak tâ tekyenin kapısına kadar koştu ve Seyidin eline buseler kondurdu ve kendisinden özürler diledi; Seyid buyurdu ki: «Ramazanın onuncu günü hamama gitmek ihtiyacını duyacak; ve hamama giderken yolda [Melahda = Melahide] [Melahdei İsmailiye, Batınılar, Haşaşın] ilânı isyan eder ve seni öldürürler. Sana haber verdim, tâ ki gafil bulunmayasın.» Ve bu işaret Şaban ayının üçüncü sülüsünde verilmiş idi. Şeyhül-islâm feryad etti ve çığlık kopardı ve başını açarak Seyidin ayaklarına kapandı; Seyid buyurdu ki: «Hayır, hayır, bu işe böyle hükmolunmuştur, ve her iş Allaha aittir. Evet, bu tezarru ve niyazi gösterdiğin için iyman getirmiş oluyorsun ve Cenabı Hakkın cemalini rüyetten mahrum kalmazsın.» Seyid bu suretle buyurduktan sonra, mahi Ramazanın onuncu günü Melahdeler Şeyhül-islâmı şehit ettiler.

63 — İhvani-safa [*] ve Hullani-vefa şu suretle rivayet ettiler ki:

(*) — Burada bu isimdeki meşhur "İhvanül-safa", cemiyet felsefesi mevzuubahs değildir, sadece Mevlevî Dervişleri, ârif ve kâmil insanları kasdolunmuştur.

Birçok zaman beraber kaldıktan sonra Hazreti Seyid, Hudavendigâr'in, Kayseriyeye gitmek ve bir müddet de orada mukim olmak üzere müsaade istedi; ve Hazreti Mevlâna Seyidin Konya'dan gittiğini istemiyordu. Zaman zaman Seyidin aklından bu fikir geçiyor, fakat savuşmak için fırsat bulamıyordu. Birgün Hazreti Mevlâna'nın ashap ve mülâzimlerinden bir cemaat, Seyidi bir katıra bindirerek teferrüc ve tenezzüh maksadıyla bağlara gittiler; ve o anda Seyidin zihninde Kayseriyenin hayali teressüm etti ve vazih bir surette göründü; derhal katır sıçradı ve Seyidi attı; mübarek ayağı çizmenin konçu içinde kırıldı; bir ah çekti ve kendini kaybetti. Katırı tuttular ve Seyidi tekrar bindirdiler, tâki Hümamettin Sepehsaların bağına götürsünler. Seyid, işin iç yüzüne dair hiç bir şey söylemedi. Çizmeyi ayağından çekip çıkardıklarında mübarek parmaklarının parçalanmış olduğunu gördüler. Hazreti Hudavendigâr ve ashabı ağladılar ve müteellim oldular. Seyid buyurdu ki «Nasıl müriddir o ki şeyhin ayağını kırıyor» Hazreti Mevlâna mübarek elini o mahale koydu ve biraz öfledi, derhal yare kapandı ve sıhhat buldu, ve o hazretin müsaadesile Kayriye şehrine azimet gösterdi. Kayseriye şehrini Seyid pek çok sevdi, ve (Ali Dağı) üzerine giderek gece, gündüz orada münacat ve niyaz ile meşgul oldu.

Derler ki: O zaman, Düsturuâzım Sahib Şemseddin İsfahani (طیب الله ثراه) bu şehrin hâkimi yâni Valisi idi. [Bu vezir, Sultanın kâtibi hususisi olmakla işe başlamış, sonra siyasi bir memuriyetle Suriyeye gitmiş ve en nihayet İkinci İzzeddin Keykâvus'un veziri âzâmı olmuştur. İbni Bibi, IV inci cilt, sahife: 83 ve 262.] Ve Hazreti Seyid hakkında türlü türlü hizmetler etti ve nihayet onun bende ve müridi ve bu suretle nazarı inayet ve himmetine mazhar oldu.

64 — Yine menkuldür ki Kayseriyede Seyidi bir mescide imam yaptılar; mazhar olduğu son derecede vecd ve istiğrak halinden dolayı, namazın kıyam kısmında tam birgün kaldı ve rukû ve sücutta da böyle yaptı; cemaattan bazıları bu halden âciz kaldılar. Birgün cemaattan özür diledi: «Benim bir özrüm vardır, ve zaman zaman bana bir cinnet galebe etmektedir; ve imamlığa lâyık değilim, beni mazur görünüz, ve akıllı bir imam arayınız» Cemaat feryad ettiler ki: «Senin arkanda kılınan bir rik'at namazımız bin rik'at namaz yerine geçer, ve biz o cinnete razıyız. Nihayet ıssardan vaz geçti.

65 — Yine rivayet ederler ki ondan sonra Seyid, Baha Vele'd'in müridi oldu, ve bir zaman deli gibi kırlarda gezer oldu, ve, envar tecelliyatın galebesi ve halat ve cezibiyatın teakup ve mütevalisi yüzünden muztarıp ve bîkarar oldu ve riyazette o dereceye vardı ki yalın ayak, başı kabak oniki sene ormanlarda ve dağlarda gezdi ve arpa unu ile dağarcığı dolu bir vardı; bu undan bir takım dane yapmıştı; her on günde bir kere danelerden üçü ile beğrak = buğrak yapar ve onunla iftar ederdi (*). Açlığı bir derece ileri götürdü ki bütün dişleri döküldü. Ni-

(*) — Bir nevi çorbadır, buğranın ayıdır. Bu hususta Ebu İshak Halac'ın «Divan-ül-humasına bakınız, Sahife: 175. Cl. Huart.

Buğra = bir taam ismidir ki Salatin havarizmeyandan Buğra hanın iğtiraidir; Bizim diyarlarda «Acem Yahnişi», ve bazı diyarda «Salma aşı», dedikleri taamdır. Bazılar derler ki «Borani», tabir olunan taamdır. Burhani Katı.

hayet seher vakti ansızın âlemi gayıptan bir hatif seslendi ki «Bugünden sonra riyazeti bırak ve diğer zahmet çekme!» Seyid cevap verdi: «Peygamberimiz Muhammedi kara ve kızıl (insanlar) üzerine bais ve irsal etmiş olan Allaha kase ederim ki [hakayık eşyayı vazih ve] muayyen surette görmedikçe elimi mücaheden çekmiyeceğim.» Hazreti (Allah) dan her ne istemiş ise müyesser olmuştur. Veliliğin derecesi kemaline ve nihayetsiz keşif ve kiramata mazhar olduktan sonra ömrü azizi nihayet buluncaya kadar nihayet derecede ferağ bal içinde olduğu halde halatı batına ile meşgul oldu.

Hikâye. — Kırâmî ashap şüretle rivayet ederler ki Bağdad'ın fitratından [Moğollar tarafından zaptından] ve Halifenin katlinden sonra şeyhzadelerden bir büyük zat, maiyetinde bir cemaat olduğu halde, altıyüz otuz altı senesinde [Milâdi: 1238 - 1239] [Rum devlet Selcukiyesinden alınması mutad olan] vergileri ve haraçları almak memuriyet mahsusasıyla Sultan Alâeddin [Keykubad] in oğlu Sultan Gıyâsüddin Keyhüsrev'in nezdine gelmişti. Şeyhzade Kayseriyeye geldiğinde, Sultanın veziri bulunan Esunhanî tarafından istikbal edildi ve bir hankaha indirildi. Şeyh buyurdu ki: «Seyidi ziyaret etmek arzusundayım.» Sahib Şemseddin çarçabuk Seyidin yanına gitti, ve onu, tekmil vücut mübarikini istiâp edemiyecek derecede dar olması hasebile, iki ayağını kapıdan dışarıya çıkarmağa mecbur olduğu, savmaasında asude ve müsterih bir halde oturur buldu. Sahib uzaktan uzaktan başını eğdi ve dedi: «Bağd şeyhlerinin ogullarından büyük bir padişah Seyidin ziyaretine geliyor!» Seyid öyle şiddetli bir surette bağırdı ki [Sahib dondu kaldı]: «Ben padişahım, o padişah.. Eğer benden başka bir padişah var ise getir ki boğazımı keseyim!» Sahib, Seyidin heybetinden sersem oldu. [Bununla beraber] Şeyh geldi, başını eğdi, Seyidin elini öptü ve onu yüzüne sürdü. Seyid dedi: «De ki niyazmend, sadık bir fakir, merdan haktan bir parça inayet ve himmet göre. Halbuki bu garip derviş me-yûs ve mahzun oldu.» Şeyh, Seyidin ayaklarına altınlar döktü ve dedi ki: «Şehrin miskinleri yağma ettiler.

66 — Hazreti Hudavendigârdan menkuldür ki: Seyid bizim medresenin bir hücrelerinde bulunuyordu; geceleyin bari-taalâ Seyide seksen defa tecelli etti, ve bir defasında Seyid, nâreler attı ve münacatlar etti. Yine böyle bir gün medreseden dışarı çıktı, tam bir heyecan ve teşevvüş ruhu içinde olduğu halde koşma gitti ve âzayı tenasüliyesini açtı: Ben de nereye gittiğin görmek için onun arkasında gidiyordum; ansızın akıllı bir adam Seyidle karşı karşıya geldi, ve ona dedi ki: «Hey derviş! avret yerini düzelt!» Seyid cevap verdi: «O benim için tase değildir, sen kendi ağzını düzelt!» Derhal o müstehzi şahsın ağzı eğrildi; feryad ederek başını Seyidin ayaklarına koydu ve derhal yine eski haline geldi.

Yine naklederler ki: İhvan ve yaran [ile beraber geçirecekleri sohbet zamanları] için tirşi = turşu arzu etti. Diyordu ki: «Şalgam turşusu faydalıdır ve turşuların en iyisidir; çiğ şalgam yemek gözleri parlatır. Filhakika, Hazreti Seyid, tıbbî ilimlerde ve ilâhî hikmette mümtaz idi; ve her ne söylemiş ise derhal âlemi gayıptan peyda olurdu.

Birgün Sahib Esguhani Seyidin ziyaretine gelmiş idi; Hizmetçi haber verdi ki: Vezir, Pirin ziyaretine gelmiştir.» Seyid dışarı çıktı ve hücresinin kapısının önünde toprak üzerine oturdu, ve ümera da hep toprak üzerine oturdular. Marifet ve esrar [tasavvuf] hakkında o kadar [çok hakikatler] serd ve itan etti ki Sahib hayretler içinde kaldı, ve Seyidin odasının etrafına azim bir kalabalık toplandı. İzahatı hitam bulduktan sonra buyurdu ki: «Bugün Allah sizi af ve mağfiret etsin, ve o erhamülrahimindir.» Kalktı ve odasına girdi ve kapıyı muhkemce kilidledi. Sahib Şemseddin, bu müsaahabetten çok hoşlandığından şükranına olmak üzere fakirlere sadaka olarak altınlar dağıttı; ağılıyarak ve ah ederek gitti.

67 — Hazreti Mevlânanın en eski dostları şu suretle rivayet ederler ki birgün kendisi şöyle demiştir: Şeyh Seyid Burhaneddin Muhakkık sık sık buyurdu ki: «Yedi, sekiz seneye yakın bir zamandanberi bir lokma taam hazm olunmaksızın midemde kalmış idi, ve bu hal bana çok tuhaf geliyor ve ben hayret içinde kalıyordum. (يعلم خاتمة الاعين وما يخفى الصدور.)

(*) olan Hazreti [Allah] bilir ki şimdi otuz seneye yakın bir zamandan beri, halkın zanlarını def' etmek ve beşeriyetin sureti zahiresile alâkadar olmak yüzünden, bir lokma midemde bir gece kalmıyor. «Bir parça abdest kaldı, su döktü ve kalktı» fehvasınca insanın büyüklüğünün derecesi (يوحى الى) [Bana ilham olunur] müeddasinca insanın akıl ve idra-kindenden ve zunun ve evhamından hariçtir.

68 — Denilmiştir ki: Bir ihtiyar, hamamda Seyide göz ucile dikkat ile bakıyor ve ona pekçok hizmet ediyordu. Onun hizmet ve temelluku Seyide hos geldi, ona bir inayet etmek istedi; halbuki o ihtiyar bir diğerile meşgul oldu, ve ona alâk ve temilluk gösterdi. Bunun üzerine Seyid buyurdu ki «Bu adameağız hamamın lifi ve lanhın süpürgesinden başka bir şey değildir.» O herifin eline bir dirhem verdi ve dışarıya çıktı.

Hikâye — Mevlânanın aziz dostları rivayet ettiler ki zamanın [Asye=Asiye] si hükmüne bulunan büyük ve muhterem bir hanım, Seyidin müridi olmuş idi. Birgün, lâlife snretile sordu ki: «Gençliğinizde o kadar mücahede ve riyazetlerle kemâl mertebesine erişmiş idiniz; ne sebebe mebnidir ki şimdi ahir ömrünüzde oruç tutmıyor; ve niyazların bir çoğunu geçiriyorsunuz?» Seyid cevaben buyurdu ki: «Çocuğum, biz, develer gibi, yük çekeriz. Ben ağır yükler çektim, ve yalancı feleğin mesaiib ve şedaidini tattım, ve uzak ve uzun yollar çiğnedim, hadsız hesapsız menziller ve konaklar katettim, vücudumdaki kılların ve tüylerin dö-küldüğünü gördüm, artık, zaif ve maksadına erişememiş bir halde kaldım, ve ağır yükün altında yol alıyor azıyor, ve boğazı daralmış bir halde bulunuyorum. Şimdi bir kaç gün için bizi arpa ile tegaddiye rapt ettiler, tâki besilenelim, ve Sultan [Allah]ın ve Salı bayramında kurban olalım; zira Sultanın mutbahında zaif kurban kabul olunmaz, daima semiz için semiz gerektir. (Şiir):

(*) — Kuranı kerimin bir ayetidir: «Allahu-taâla (nehy ettiği şeye nazar eden) hain gözleri ve kalblerde ihfa olunan şeyleri bilir, (Surei Mû'min. 19 uncu âyet) — Tefsiri Mevakib.

«کاو موسی دان مرا جان داده»
«جزء جزم حشر هر آزاده»
«کاو اگر خسبد و کر چیزی خورد»
«بهر عید و ذبح اومی پرورد»

[Ey Musa'nın tanası, bil ki sen bana can verdin; vücudumun her bir parçası her huruseraz o kimselerin haşrolunmasından [yeniden hayat bulmasından] teşekkül etmiştir; eğer öküz uyur veyahut birşey yerse, bu, onu bayramda kurban etmek içindir.]

Bunun üzerine hatun ağılıyarak Seyidin ayaklarına kapanır ve on-ları öper ve tevbe eder.

70 — Haber veriliyor ki Hazreti Şeyh Salâhaddin (نورالذریعه) haya-tının ilk zamanlarında Seyidin müritlerinden bulunuyordu; rivayet etti ki Hazreti Seyid daima dostlarına şunu tavsiye etmiştir ki: «Eğer hiç taat ve ibadet etmeğe iktidarınız olmazsa oruç tutmağı ihmal etmeyiniz; ve daima karnınızı aç bırakmak ve uzuvlarınıza ağrı ve elem vermek suretile hırsınızı artırmış bulununuz; zira oruç tutmaktan daha iyi hiç bir ibadet yoktur; ve midenin boşluğu hikmet kaynaklarının kazmasıdır; Hikmetin kaynakları olan derin ve fatin Peygamber ve Velilerden bir çoğu, açlık ve orucun tesiriledir ki cûş ve hurûşa gelmişlerdir; ama bu hususta tedric gerektir; ve âbid ve zahid bir merd salın içinden kendisini menzili maksuda oruçtan başka eristirecek hiçbir vasitai nakliye yoktur; ve oruç tutanların duaları müstecab ve makbuldur; ve Cenabı hak indinde büyük bir tesiri haizdir ve hikmet hazinelerinin anah-tarıdır.

71 — Arif Çelebi (قدس الله سره) den menkuldir ki: Birgün Hazreti Seyid Kayseriye hendeğinin [Kalenin etrafındaki şarampol] kenarında sağır ilâhi ile sermest olduğu halde oturmuş bulunuyordu. Moğol askeri şehri yağma ediyorlardı; nagâh müthiş bir Moğol neferi kılincını çekmiş olduğu halde Seyidin kendi ikametgâhına geldi ve ona şu suretle bağırdı: «Hey! kimsin sen?» Seyid şöyle cevap verdi: «HeY deme! Zira her ne kadar Moğol kıyafetine bürünmüşsün ama bizim için mestur değilsin, senin kim olduğunu biliyorum.» Moğol neferi derhal atından indi başını yere koydu, bir müddet oturdu ve tekrar gitti. Seyidin refikleri bu halin ne olduğunu kendisinden sual ettiler; şöyle cevap verdi: «Hakkın kubbeleri altında gizlenmiş olanlardan biridir ki bir aba içinde kendini saklamıştır.» Bir müddet sonra Moğol tekrar gelmiş, Hazreti Seyidin ayağı önüne bir kaç altın dökmüş, başını açtı, Seyidin müridi oldu ve gitti.

72 — Şeyh Salâhaddin'in kızı olup yer yüzünde Allahın Veliyye = veliyesi olan Fatma hatun rivayet etti ki: «Birgün evimizde Hazreti Seyid buyurdu ki: Halimi Şeyh Salâhaddin'e bahsettım ve kalimi [sözü-mü, söz söylemek kabiliyetimi, fesahat ve belagatımı] Hazreti Mevlâ-naya isar ettim. Yine bunun gibi, birgün Seyid buyurdu ki: «Bir insan içinden şu halden fazlasını aramak füzulidir [mânasız ve lüzumsuzdur] Birincisi: her bir taamdan hoşuna gittiği kadar yimelidir; ikincisi: mel-busattan, kışın sovuğunu ve yazın sıcakını def' edecek kadar geyinme-

lidir; ve büyüklükten [mekii içtimaiyeden] kendisini maskara ve kepaze ettirmeyecek kadarı kâfidir.

73 — (Hikâye): (وما يذكر الا اولو الالباب) = [Ancak akıl sahipleri düşünebilirler] Hakikata mazhar olan ehas ashap şöyle rivayet ettiler ki: Hazreti Seyidin ömrü sona geldiği ve o cihana gitmesi yaklaştığı zaman hizmetçisine işaret etti ki bir destiyi sıcak su ile doldursun. Hizmetçi suyu ısıttığını söyleyince Seyid dedi ki: Kapiya git ve onu muhkemce kilitle» ve ilâve etti: «Git, salâ ver, ve de ki «Garip Seyid bu dünyadan göçtü!..»

Hizmetçi hikâye ediyor: «Seyyidin içeride ne yapacağını anlamak için kulağımı Savmaanın kapısına koydum; gördüm ki kalktı, abdest aldı, gusül etti, elbisesini geydi ve ecel camını içti, ve evin köşesine başını çekti ve yüksek sesle şöyle söyledi: Gökler temizdir, gökdekiler hep temizlerdir; temiz mevcudatın ruhları ve temiz ruhlar hep hazır olmuşlardır; ey hazır ve nazır [olan ALLAH]! Sen bana bir emanet tevdi etmiş idin, gel, onu al! استجدنى ان شاء الله من الصابرين [İnşaallah beni sabredenler arasında bulacaksın!] [*] ve bunları müteakip gitmeğe hazırlandı ve şu ribaiyi söyledi:

«ای دوست قبول کن وجانم بستان
«مستم کن و از هر دو جهانم بستان
«یا هرج دلم قرار گیرد بی تو
«آتش بمن آندرز و آتم بستان»

[Ey dost, beni kabul et ve canımı al; beni serhoş et ve beni her iki cihandan kaldır; kalbimdeki herç ve merci sensiz sükun bulur; benim içime ateş koy ve sabrukaramı al.] Bu sözleri bitirir bitirmez canını Hakka teslim etti. Hizmetçi feryad ve fiğan etti, elbiselerini yırttı: Derhal Seyyidin haber vefatı Sahib Şemsettine ve büyüklere ulaştırıldı onlarda ağlayarak ve feryadüfiğan ederek hazır bulundular; Şehrin bütün büyükleri ve küçükleri başlarını açtılar, ve Seyyidin mübarek hatırı için ne kadar ehli iman var ise hepsi: Hafızlar Kur'an okuyarak, Şihlar zikrederek, ve Ulema sarıkları perişan bir halde ve mukarriban Salâ okuyarak onu defnettiler. Sahip Şemsettin birçok para sarfetti; mütevefanın ruhu için fakirleri it'âm etti; Kur'anı Kerimi hatmettirdi, ve Seyyidin türbesinin üzerinin poşide ile örtülmesini emretti; bir kaç gün sonra türbe harap oldu; Sahip Şemsettin bu defada bir tak yapılmasını emretti; o da yıkıldı. Bir gece Sahip, rüyasında Seyyidi gördü ve ondan

(*) — Kuranı Kerimin 37 nci suresi olan (والصافات) suresin 102 inci ayeti şudur; «فلما بلغ معه السعي قال يا بنى اري في المنام انى اذبحك فانظر ماذا ترى قال يا ابا عبد الله ما تؤمر مستجدنى ان شاء الله من الصابرين» = Vakta ki ol gulam, Babası İbrahim aleyhisselâmla yürümeğe baliğ oldu; İbrahim aleyhisselâm ona dedi ki: Ey oğulcuğum ben rüyamda gördüm ki seni boğazlarım, nazar etki senin reyin nedir? Oğlu dediki ey baba emir olunduğun şeyi işle, İnşaallahü-taala sen beni hükmü kaza olan zepha sabredicilerden bulursun.

Tefsir Mevakip, Cilt II, Sahife 260

şu emri aldı: «Başımın üzerine bina yapmayınız. Dördüncü günden sonra Sahip, bu ahval ve vakayii hâki olarak Hazreti Mevlânaya bir mektup gönderdi. Müşarüleyh arkadaşlarını izaz ve ikram eyledi ve Kayseriye'ye gitti, Seyyidin kabrini ziyaret etti, ve yeniden bir kubbe inşa ettiler. Seyyidin bütün kitaplarını ve cüzlerini Sahip Şemsettin Mevlânaya hediye olarak taktim etti. Onların matlûbu ne ise kabul ettiler; ve cüzlerden bir kaçını tebriken ve Seyyidin yadigarı olmak üzere Sahibe bahş ettiler ve tekrar Konya'ya azimet buyurdular.

74. — Hazreti Bahaeddin müridlerinden menkuldür ki, vakit, vakit, Seyyit, şeyhin maarif ve malûmatını istima ve kalplerin ısrarını keşfederken o kadar hararetlenirdi ki her iki ayağını mangalın ateşine koyar ve yanmış kömür parçalarını kendi ellerile çekerdi; nihayet Bahaeddin bağırdı ki: «onu meclisten uzaklaştırınız, taki meclisin huzur ve sükûnu muhtel olmasın!.. Ve Şeyhin nağrası Seyyidin kulağına ulaşınca derhal sakın olmuştu.

75. — Arif Çelebi, Hazreti Mevlânadan naklen rivayet etti ki bir gün şöyle bir vak'a hikâye edilmiştir: Seyyidimizin riyazeti son dereceye vardı; on, on beş gün iftar etmedi; bir şey yemek ihtiyacı kendini ziyade sıkıştırınca Seyyit kalkar, bir işkembeci ve başcı dükkânına gider, Koyun başlarını yıkayup yıkantı suyu köpeklere vermek üzere içine doldurdukları kabı alır, orada köpeklerden artmış ne varsa onu içmeğe çalışır ve kendi kendisine böyle derdi: «Ey hadnaşinas nefis! Elde edebildiğim yalnız bu kadardır, beni mazur gör, ve beni rahatsız etme eğer içmek istiyorsan iç!..» ve akibinde şu şiiri söyledi:

«نان جو حقا حرامست و فسوس
«نفس رادر پیش نه نان سبوس
«نفس راهل تا بکرید زار زار
«توازو بستان وام جان کزار»

[Arpa ekmeği senin için haklı olarak haram ve memnudur; nefis için önüne kepek ekmeği koy; muztarıp nefis varsın zar zar ağlasın, sen ondan al ve canın borcunu öde!]

Sultan Veledden menkuldür ki bir gün bir cemaat Seyyitten sordular ki: «Hak yolunun bir nihayeti varmıdır, yokmudur; diye.. Seyyit cevap verdi: «Yolun bir nihayeti vardır, amma menzil için payan yoktur; zira yürüyüş iki türlüdür: Biri Allaha doğru gidiştir, ve diğeri Allaha gidiştir: Birincinin bir hududu vardır, zira bu, varlıktan ve bu dünyayı dinden geçmek ve kendini yine kendisinden, kendi benliğinden kurtarmaktır; bunların hepsinin bir sonu bir hududu vardır; amma vakta ki Allaha vasil oldun, ondan sonraki seyir, Hüdanın ilim ve marifeti içindedir, ve onun için payan yoktur; nitekim buyurulmuştur:

«تالاب دریا نشان پای هاست
«پس نشان پا درون بحر لاس
«زانک منزلهای خشکی ز احتیاط
«هست دهمها و وطنها و ربات»

« باز منزلهای دریا در تحوف
« وقت موج و حبس عرصه بی سقف
« نیست پیدا آن مراحل راستام
« فی نشانت آن منادران نه نام»

[Denizin kenarına kadar ayak izleri vardır; fakat ondan sonra ayak izleri Adem okyanusunun içerisinde gaip olmaktadır; oraya varıncaya kadar ihtiyaten, yani tedrice riayeten, bir takım kara menzilleri vardır, bunlarda köyler, memleketler ve kervansaraylardır; denizin menzillerine gelince bunlar dalgaların üzerinde muallâkda durmaktadırlar; bunlar çatısız bir arz üzerinde haps olunmuşlardır; bu menziller için göze görünür bir tepe, bir nişan ve alâmet, ne de bir isim yoktur.]

Hazreti Sultan Veled buyrdı ki; Seyyit Bürhanettin gençliğinde tam kırk gün Büyük Mevlânânın [Yani Sultan-ül-ulemanın] meclis subbetine mülahazet etmiş, ve, herec yani fart tenbih dimağı hasebile kendini gaip etme halleri hasıl eylemiştir; ve velilik keşfikeramet mertebesine erişmesi işte bu kırk günlük müdavemetin mahsulüdür.

Menkuldür ki: Seyyit Bürhaneddin, Hazreti Baha Veleddin vefatını işittiğinde, gam ve keder külûnün üzerinde tam bir sene matem tuttu, ve onun ayrılığıyla yandı, yakıldı. Bir gece rüyada şeyhi gördü ki hiddetle kendisine bakıyor ve diyordu ki: “Bürhaneddin nasıl oluyorda Hüda-vendigarın matemini tutuyor ve onu yalnız bırakıyorsun? Lalalık ve atabeklik vezaifi böyle olmaz! Ve bu kusurunu affettirmek için ne cevap vereceksin?,” Bu halin heybet ve dehşetinden uyanarak sür’at ve isticali tam ile Anadolu’ya azimet etti, Hazreti Mevlâna [Celâlettin] e vasil oldu; türlü türlü hizmetlerle meşgul oldu.

76. — Sahip İsfabaniden menkuldür ki, Seyyide olan kemali muhabbet ve hulusundan dolayı Seyyidin mübarek elbisesini yıkattırmak istemiş ve buna müsaade etmesini rica eylemiş ise de katiyen kabul ettirememiştir. Bu elbiseler on iki seneye yakın yıkanmaksızın kalmıştır. Seyyit buyurmuştur ki: “Eğer tekrar kirlenirse ne yapacağım?,” Sahip: “tekrar yıkarlar,” Seyyit: “O halde biz bu dünya ya çamaşır yıkamak için mi geldik? Bana bir daha böyle münasebetsizlik etme, ve beni incitme! Daima elbiseyi yıkamaktan ziyade ruhu yıkamak daha iyidir!,”

77 — Şu menkıbeyi Sahip Şemseddin nakletmiştir: Şeyhülislâm Şahabeddin Ömer Sühreverdi, darülhilâfe [Bağdad] dan Sultan Rumun [Alâeddin Keykubadın] nezdine gelmiş idi; Hazreti Seydi ziyaret etmek arzu etti, Sahip, Seyyide olan merbutiyeti hasebile müsaade istihsal etti. Şahabeddin, Seyyidin huzuruna gelince gördü ki Seyyit top-rağın üzerine oturmuş, asla hareket etmiyordu; Şeyh uzaktan baş eğdi ve oturdu; arada hiçbir şey konuşulmadı şeyh ağlayarak kalktı ve gitti; Müritleri sordular: “aramızda asla sual ve cevap ve söz geçmedi, ne sebebe mebnidir?,” Şeyh cevap verdi: “Hal [vecid ve istiğrk] sahipleri önünde lisan hal gerektir, lisan kal değil! (Şiir:)

« پیش بینا شد خوش نفع تو
« زین سبب آمد خطاب انصتوا
« پس برو خاموش باش از انقیاد
« زیر ظل امر شیخ اوستاد»

Hakayık eşyayı bilen ve gören bir arifin önünde sükût etmek senin için iyidir; işte bu sebeptendir ki “Enstüva = susunuz!,” Hitabı gelmiştir binaenaleyh git ve kemali itaatle, üstad olan şeyhin emrinin gölgesi altında sükût et!] Filhakika “hal,” âni olmaksızın sırf söz ile müşkilât hallolunmaz. Sahip Şemseddin ve arkadaşları şeyhten sordular ki “onu nasıl buldun?,” diye.. Şeyh cevap verdi: “O Esrari Muhammedinin mana incileri ve hakikat nurlarıyla dolu dalgalı bir denizdir; o son derecede aşikâr ve yine son derece de gizlidir; ve öyle zannederim ki bütün dünyada, Hazreti Mevlâna Celâlettin’den başka hiç bir kimse, onun benliğine erişememiş ve onu anlayamamıştır.” [*]

(*) — Gelecek sayıdan itibaren Mevlâna Celâlettin Ruminin menkıbeleri başlayacaktır.

Merhum Mehmet Ferit Bey Üstadımız

M. Mes'ud Koman

İlmi beşikten mezara kadar tahsil eylemek ve ilim Çinde bile olsa talep etmek mazhariyetlerine, yaşadığımız devirde nail olanların başında gelmese bile her halde bu sırta erenlerden hiç şüphesiz biri de Üstad Ferittir. Mektebe başladığından vefatı tarihine kadar geçen 56 sene zarfında geceli gündüzlü okumak ve okutmakla ömür geçirmiş, yetiştirdiği talebelerinin çoğunun oğullarını ve torunlarını da okutmak gibi her faniye nasip olmıyan bir bahtiyarlığa erişmişti.

1928 senesi ortalarına doğru Konyaya geldiğim sırada merhumla tanıştım. Benim tarihe olan merakım ve eski eserlere karşı meclubiyetim merhum ile aramızda geceli gündüzlü devam eden on dört senelik bir dosluğun teessüsüne vesile teşkil etti.

İkinci reis bulunduğu Konya mıntaçası Asari atika muhabiri cemiyetinde, Halkevinde ve Konya mecmuasının çıkmasında birlikte çalıştık.

Bunun haricinde de Selçuk veziri Sahip Ata ile oğullarının hayat ve eserleri, Selçuk büyüklerinden Celâlettin Karatay kardaşlarının hayat ve eserleri gibi matbu, Turgut oğulları ve Konya kitabeleri gibi gayri matbu tetkikler vücuda getirdik.

Üstadın başlı başına basılmamış şu eserleri de vardır: Konya âdet ve düğünlerle, Arapcadan tercüme ettiği Camiül-düvelin Karamanlılar faslı, Farscadan tercüme ettiği Ünsinin Selçuknamesi.

Merhum, üç büyük şark dilinden başka Fransızca da kitabet, tercüme ve tekellüm ederdi. Bir aralık İngilizceye çalışmış, Almanca ile de meşgul olmuştur. Rumca ve Ermenice de okurdu.

Ferit bey, 1296 — 1298 de Konyada doğmuş, ilk tahsilini gördükten sonra iki sene hususî çalışarak Konya İdadisinin ikinci sınıfına imtihanla girmiş, 314 senesinde âliyyülâla derece ile İdadiyi bitirerek Mülkiye Mühendis mektebine yazılmışsa da Konyalı Hamdi paşa merhumun ihtarile burayı terkederek Darülfünun Fen fakültesine nakletmiş (Darülmuallimin âliye yi) 1317 senesinde aliyyül-ala derecede ikmal eylemiştir.

Devlet hizmetine aynı sene giren üstadın ilk memuriyeti Konya İdadisi Türkçe ve Coğrafya muallimliğidir. Yine burada Kitabet, Hendese, Mevalidi ziraiye, Hendesei ziraiye, Kozmoğrafya, Hesap muallimlikleriyle birlikte muavini salislik sonra muavin saniliki vazifelerini de görmüştür.

323 yılında İdadi muavin evvelliğile Mamuretül-azize gitmiş, Hikmek, Kimya, Mevalid, Hıfzüssihha, Kozmoğrafya, Makine, Tarih, Kitabet Kavanin, servet ve Fransızca muallimliklerini ifa etmiştir.

324 de Niğdede İdadi müdürlüğü ile Tarih, Coğrafya, ve Malûmrıfenniye muallimlikleri yapmış, 326 da Mamuretül-aziz vilâyeti maarif müfettişliğine, 327 de Diyaribekir ve Sivas vilâyetleri müfettişlikleri de uhdesine ilâve olunmuştur. Aynı sene Mamuretül-aziz Sultanisi müdüriyetine, 330 da aynı vilâyet maarif müdürlüğüne, 335 de Konya vilâyeti maarif müdürlüğüne nakledilerek 340 da kendi arzusile tekaüt edilmiştir. Bir aralık Mamuretül-aziz de maarif müdürü iken Malatya Sancağı mutasarrıflığı vekâletini de ifa eylemiştir.

Tekaütlüğünden sonra ücretle:

Konya Kız muallim ve İmam hatip mektepleri Fransızca, Erkek muallim mektebi Terbiye, Ruhیات ve içtimaiyat, Konya Lisesi Fransızca, Coğrafya, Tarih muallimliklerini de yapmış; bilahare San'at mektebi Tarih, Coğrafya, Vatani malûmat muallimliklerini ve vefatından on gün evvel istifa ettiği tarihe kadar da Konya Orta mektep Tarih ve Coğrafya muallimliğini ifa eylemiştir.

Uzun bir ömür insana dilemediği ve istemediği bir çok şeyi görmek ve denemek fırsatını verir. İnsan yaşadığı bugünlerin her birinde başka bir günün hadiselerine benzemiyen vak'alarla karşılaşır. Esasen insan baştan başa hadisedir. Ferit bey de altmış üç senelik hayatında dilemediği ve istemediği bir çok şeylerle karşılaşmıştır. O, kimseyi incitmediği halde incidilmiştir.

Hayatı hususiyesinden ve kıymetli hatıralarından uzun uzadıya bahsetmeği çok arzu ederdim. Bunu şimdilik Halkevinde yapılacak geceye bırakıyorum. Üstadı ne anjin döpastrin ve ne de son günlerinde tutulmuş olduğusulu zatülcenb öldürmedi. Onu, mektebe karşı olan önüne geçilmez sonsuz aşkı öldürdü.

Rahatsız olduğu ve yürümeğe iktidarı kalmadığı günlerde bile derslerini bıraktıramadık. İstifası için reca ettikçe bize imtihana yakın mektebi terketmek mucibi tessürü olacağı cevabını veriyor, sana söz veriyorum. İnşallah gelecek sene artık mektebi bırakacağım diyordu. Ona herşeyi kabul ettirmek mümkündü. Fakat hastalığını asla. Söz kâr ettiremedik ve nihayet mukadder olan akibet gelip çatı.

Benim kadar boşluğunu hissedecek kimse azdır.

Ailesi yalnız bir baba ben ise sırasına göre bir baba, sırasına göre bir hoca, sırasına görede bir dost kaybettim. Ruhu şadolsun.

Maarif Vekili Hasan Âli Yücelin Taziyeli :

Maarif müdürlüğüne

Konya

Ksnya Orta okulu Tarih-Coğrafya öğretmeni Ferit Uğurun ölümünü teessürle öğrendim. Bu emektar öğretmenin ailesine ve öğretmen arkadaşlarıma baş sağlığı dilerim.

Maarif Vekili
Yücel

*
**

Halkevinin muhterem refikasına taziyesi :

Sayın Bayan Naciye Uğur

Kıymetli üstadımız ve eşiniz merhum bay Ferit Uğurun aramızdan ayrılması çok sevdiği ve meşkur hizmetlerinde bulunduğu Halkevi ailesini teessürlere boğmuştur.

Merhum: Maneei varlığı ile aramıza yaşıyor ve yaşayacaktır. Sizin elemeniz şüpesizdir. Halkevi bu büyük acınıza katılırken onun büyük ruhunu taziz eder ve size Tanrıdan büyük sabırlar niyaz eder.

Yalnız merhumun mümkün olursa siyah elbise ile alınmış bir resmi büyültülerek Halkevi salonuna talik için evimize bağışlanmasını sizden dilër, sonsuz saygılarımı arzederim aziz bayan.

Halkevi Reisi
Hulki Karagülle

*
**

Mütekâit İstihkâm Miralayı muallim İsmail Hakkı Komandan :

Merhum Ferit bey, Konyanın en yüksek ilim ve fen adamıydı. Herkesin yüksek hürmet ve muhabbetini kazanmış bir şahsiyetti.

Tarih, coğrafya ve atikiyatta da kıymetli ihsasa sahipti. İlimi nisbtinde de sonsuz tevazu ve mahviyeti vardı. Gaybubiyeti ebediyesi yalnız Konya için değil Türkiye ilim âlemi için telâfisi güç büyük bir zayi teşkil eder. Çok temiz ahlâklı dostuma Mevladan gani gani rahmet dilerim.

*
**

Konya meb'usu Dr. Osman Şevki Uludağ'dan :

Azizim Mes'ud bey:

Ferit beyin ölümüne müteessir oldum. Ailesine, yakınlarına taziyet telgrafları çekecektim. Fakat böyle şeyleri münasıp görmediğim gibi onun ölümüle kendimi de şayan taziyet buluyorum. Konya en değerli evlatlarından birini gaip etti. Allah rahmet etsin.

*
**

Profesör Dr. Karl Süßheim'dan :

Pek saygılı dostum,

Kıymetli arkadaşınız Ferit beyin ebedi kaybubiyeti münasebetile başınızı sağlarım. Bir çok kişiler gibi ihtimal Ferit bey dbhi bu emansız kışın kurbanı olmuş. Onun kadar bilgili ve öz verimli adamlar nadir.

*
**

Eski Evkaf müdür umuûmilerinden fazılı muhterem Hayri Ünal, vefatı günü şu manzum tarihi söylemiştir :

Mazhar idi Hakka sıfatı hilm-ü ve hayaye
Mütecelli idi zatında anın ismi halim
Yevmi layenfeude mal-ü benun sahibine
Veremez faide asla aranır kalbi selim

*
**

Konyalı Nureddin Rüştü Büngül de şu tarihi söylemiştir :

Ferit bey asrının bir tek güllü idi.
Bu halkın müstefadi, müstefiydi,
Severdi ilmi ve ahlakıyla herkesi
Bütün bir Konyanın tacı seriydi
Muallimlik, müdürlük etti yer yer
Hakikat çunki bu kârın eri idi
Tevarihi edüp bir bir tedebbü
Bu iarih ilminde rehberiydi
Hüda tarihi tezin eyledikce
"Gider kul Cennete dehrin Feridi," 1361

Giden Gençliğin Ardından

Koşma yolcu, koşma ulaşamazsın !
Gitti; geri dönmez baharın çağı !
Akar su gibisin yönün aşağı !
Yokuş tırmanamaz, dağ aşamazsın !

Koşma yolcu, koşma boşu boşuna
Çoktan ele kaçtı sevdiğin yosma !
Delemyeceksin, dağlara toasma !
Gölgeler ardınca, son ver koşuna !

Gençlik bir ülkedir yazı, kışı yok !
Çıkıp yücesinden kuş bakışı yok !
Girmeden çıkılır ötebaşından !

Bizi baştan attı her oyununda !
Yazık, yüzemedik bengi suyunda !
Aç kalktık gençliğin şölen aşından !

Konya 1/IV/1942

Ali Rıza Özkut

DİLERİM!..

Hey ağalar, hey begler!
Burdan göçmek dilerim.
Ben ağlarım, o ağlar,
«Yâr» i koçmak dilerim!..

Tırmanıp dağa, taşa,
Girip zorlu savaşa,
Serhaddi baştanbaşa
Yalnız geçmek dilerim!..

Doğanım var kolumda,
Tirkeşim var belimde.
Kılıcım var elimde,
Ufku biçmek dilerim!..

Gönül verdim «Özyurd» a
Boz yeleli «Bozkurd» a
Çare bulup her derde
Bir yol açmak dilerim!..

Dostumu dost bilerek,
Düşmanımı çelerek,
Karanlığı delerek,
Nurlar saçmak dilerim!..

Kurtarıp tutsak kızı,
Yükseltip Ay-Yıldız'ı.
Ak köpüklü kımız
Tas tas içmek dilerim!..

Kaynayan bir kanım var,
Yurda adak canım var.
«Ülküm» e imanım var
«Hak» tan uçmak (1) dilerim!..

Cemal Oğuz Öcal

(1) Cennet

Radyoda San'at ve Folklor gecemiz

Biliniyor ki 12 Mart 942 Perşembe günü radyomuzda akşam saat 19,45 den itibaren yarım saat Konyamıza bağlanmıştır.

San'at ve folklor gecesi adına bize verilen bu saatimizin memleketimiz için çok faydalı olduğunu söyleyebiliriz.

A — Bir kerre Konyamızın halk muziki ve halk türkülerinin müstesna bir san'at eseri olduğunu ve hattâ garp müzikine öz teşkil eden tarihî müziklerin başında bulunduğunu, en selâhiyetli münevverlerimiz bize müjde etti ve bizi tebrik etti.

B — Bundan başka verilen kısa ve özlü malûmat ile bütün vatan köşelerine ve hatta vatan dışına memleketimizi tanıtmış olduk.

C — Hele kimsenin dikkatini çekmediği halde bir köşede yanan bir şiir ve felsefe şaheseri olan Gufrani'yi ve onun Hayyam-larla boy ölçüşecek kalitadaki kıymetli eserini ve şahsiyetleri bir daha tanıttık. Bundan belki kitaplar yazılacak kadar alâka gördük ve görmektedir.

D — Asıl kazancımız Konya folklorine karşı bir ilgi uyandır-mamız olmuştur. Evimiz namına bu işi dirije eden Lütfü Berkmen tarafından radyoda konuşulan kısa, veciz sözleri, programımızı ve yine bu gece münasebetile radyoda okunan Konyanın halk şairlerinden Şem'i ve Gufranının parçalarını gösterilen umu-mî arzuya binaen aynen naklediyoruz.

Radyoda tatbik edilen programımız şöyle hazırlanmıştı.

1 — Konya ya dair kısa bir konuşma (Lütfü Berkmen)

2 — İlk dinlenilecek eser dedelerimizin sazla, cura ile çaldıkları ve eskidenberi her saz faslı başında çalınması adet olan (Çuhacı oğlu peşrevi)

3 — Sandıklıdan Konya ya gelen bir kız üzerine Konya da yakılmış bir türkü (Bir ateş ver sigaramı yakayım)

4 — Konyanın mahallelerinden biri olan Aksine de oturan bir sevgili üzerine yakılmış (Aksinne türküsü)

5 — Konyanın bağlı bahçeli güzel günlerinde Eşme kayada-ki sevgilisi üzerine bir âşık tarafından söylenmiş bir türkü (Eşme kayanın kavakları gölgeli)

6 — Oturak çalındığı ve söylendiği için oturak havası adı ile anılan havalardan (Fındık türküsü)

7 — A Şem'idan bir koşma (şair Muhip Diranay okumuştur)

B — Gufraiden bir destan (« « « «)

8 — Konyalı âşıklardan Mehmet Yakıcı ve Tahir Demiröz'ün karşılıklı Konya yı övmeleri.

9 — Konyanın eski havalarından (Eğmelendi sürmelendi)

10 — Son olarak Konyanın oynak ve kıvrak havalarından meşhur (Menberi)

— Lütfü Berkmenin Hitabesi —

Sayın dinleyenlerimiz!

Bu akşamki san'at ve folklor saati Konya Halkevinindir.

Konya Türkün bu en eski ve en tarihî şehri bağrında sayı-sız asırların en güzel hatıralarını, en derin izlerini taşır.

Tirenin bir ucundan şafakla girüp öbür ucundan geceyle çıkabilirdiği bu Etilerin, Selçukilerin, Karaman oğullarının devir devir başlarına taç ettikleri Konya Mevlâna gibi, Sultan Veled gibi Büyük Türk şair ve filosoflarına birlikte her çığırda bir çok şairlere, âşıklara; Sadrettin Kunevi gibi bilginlere, Nasrattin hoca gibi dünyada bir eşi olmayan büyük ahlakçılara vatan olmuştur.

Şehir bu şanlı geçmişin hala yaşayan âbideleri, yıkıntıları, kitabelerile doludur. En basit bir konyalının evinde bile dededen kalma asırlık bir kaç kıymetli hatıra ve bir el yazısı divan bulunur.

Bugün büyük insanların torunlarının oturmakta olduğu güzel Konyanın ertasında taç üstünde bir zümrüt gibi doran Alâaddin tepesinden ufuklara doğru bakıldığında zaman göz alabildiğine yeşil bir deniz görünür. İnsana ebediyet hüsnü taddıran bu deniz Konyanın Mevlânayı coşturmuş olan güzel ve bereketli ovasıdır. İşte bu ovadır ki, hassas Konyalının ruhunda ateşler yakar ve onu dünyanın, ahiretin ve insanların manası üzerinde derin bir vecde düşürür. Onu çaldırır, söyler, oynatır.

İşte bu akşam sizlere bu vecd âleminden parçalar sunuyoruz.

Bu akşam Konya şairlerinden şiirler, halk musikisinden parçalar dinleyeceksiniz. Bunları Silleli İbrahim Berberoğlu, İsmail Çopur, Cevdet Dal, Murat Tiftik, Recep Özaltan, İbrahim Tosyak, Bekir Yörük, Ömer Köylü çalup söylecekler. Âşık Mehmet Yakıcı ve âşık Tahir Demiröz Konyayı öveceklerdir.

Şem'iden Bir Koşma

Bülbülden bir nida geldi güllere
Sefasın sürmeden geçti gidiyor

Üftadeler yalın ayak yollara
Ağlayı ağlayı düştü gidiyor

Bahar eyyamında Bülbül sesinden
Çıkar perçemin fino fesinden

Eyvah! gönül kuşu can kafesinden
Pervaz Ediüp uçu gidiyor

Gönüller babında beysin paşasın
Mevlâm ömür versin binler yaşasın

Yetiş ey bivefa helallaşasın
(Şem'i) ecel camını içti gidiyor

Gufranî'den Bir Destan

Katra idim ummanlara kavuştum
Kaç bulandım kaç duruldum kim bilir

Âlemleri kaç devridüb dolaştım
Bir san'ata kaç sarıldım kim bilir

Bulut olup ağdığımı bilirim
Baran ile yağdığımı bilirim

Altı anadan doğduğum bilirim
Kaç eceden kaç soruldum kim bilir

Kaç kez gani oldum kaç kere fakir
Kaç kez altın oldum kaç kere bakır

Bilemem kaç kâtip ismimi okur
Kaç defterde kaç görüldüm kim bilir

Kaç alet oldum ellerde bakıldım
Semadan kaç kere indim çekildim

Balçık olup binalara yapıldım
Kaç yıkıldım kaç kuruldu kim bilir

Bazı nebat oldum toprakta sürdüm
Bilmem kaç atanın sulbunda durdum

Bir defa cenneti âlâya girdim
Fakat nare kaç sürüldüm kim bilir

Beni bir kaç şekle nakletti hallâk
Küllî şey'e kadir feyyazı mutlak

Kaç kez kâse oldum kaç kere bardak
Kaç yuğruldu kaç kırıldım kim bilir

Hikmeti yezdane karışmak muhal
Bazı fena eyler ve bazı rihal

Bu kaçınca kemâl, kaçınca zeval
Bir mansurum kaç dar oldum kim bilir

Şikâr olub sayd olundum tutuldum
Nice nice bünye olup atıldım

Dokundum tezkâhta halka satıldım
Kaç açıldım kaç duruldum kim bilir

Kaç kere süt oldum kaç kere ayran
Kaç kez davar oldum kaç kere kurban

Kaç kez memlûk olup misali hayvan
Elden ele kaç kez verildim kim bilir

Kaç kez gezdim ehli dükkân elinde
Kul ne bilir her şey Sultan elinde

İlâç idim hekim lokman elinde
Kaç knrudum kaç karıldım kim bilir

Kaçıncı fırkanın efradındanız
Kaçıncı âlemin bünyadındanız

Kaçıncı âdemin evlâdındanız
Anlatamam kaç bozuldum kim bilir

Olamaz ecza-i ebdane durak
Aldanma dünyaya hey kara batacak

Kaç atıldı üzerime bu toprak
Koç devrildim kaç serildim kim bilir

(Gufranî) der tarifatım boş değil
Güzel dinle bağrın demir taş değil

Felek ile hiç aramız hoş değil
Kaç barıştım kaç darıldım kim bilir.

Sayılamayacak kadar bu çeşit halk ozanlarımızı bağrında yetiştiren Konyanın folklor bakımından tarihi tetkik edildikçe daha şaheserler elde edeceğimiz muhakkaktır. Konyamızın millî sazı bilhassa ilgi uyandırmıştır.

Âşık Mehmet ile Tahir Konya yı şu şekilde övmüşlerdir

Dinleyin şu Konyanın methin söyleyeyim.

Her tarafı bağ bahçedir Konyanın

Gezüp bahçelerin seyran eyleyeyim

Bahçesinde bülbül öter Konyanın

Batısında vardır Takyeli dağlar

Dere boylarında suları çağlar

Yazın sefalıdır o Meram bağlar

Var meram üzre sefası konyanın

Güzeldir havası heman yat nyu

Abû-ha-yat gibi ayazdır suyu

Bahçesi havuzlu tulumbalı kuyu

Sebzeleri leziz olur Konyanın

Yeşil kubbe Müzesinin yapısı

Gümüştedir Mevlâna'nın kapısı

Kalem kaşlı güzelinin topusu (hepsi)

Nezaketli güzelleri Konyanın

Köylerinde ekinleri ekilir.
Araba ile iskeleye çekilir
Buğdayları silolara dökülür
Taşı toprağı altın olsun Konyanın

Konya dedikleri ovanın yüzü
Yaz gününde biraz çok olur tozu
Kenarda yayılır koyunla kuzu
Eti ekmeği çok olur Konyanın

Bilmem ki tecellidir bilmem ki kaderim
Geldim Ankaraya geçti kederim
Bütün yurttaşlara selâm derim
Bülbül gibi öter âşıkları Konyanın

Atalar sözüdür gezin dünyayı
Vilâyet istersen seyret Konyayı
(Âşık Mehmet) verdi şimdi künyeyi
Kıymetlidir âşıkları Konyanın

Gösterilen umumî arzuya binaen Ankara Halkevini doldurup taşıran münevverlere ve keza Ziraat Enstitüsü salonlarını dolduran binlerce aydın verilen konserlerde muvaffakiyeti bize bu alanda yeni hızlara ve yeni hamlelere âmil olmuştur. Müteaddit sazin, müteaddit bağlamanın ve curanın birlikte adeta millî bir orkestra manzarası ile çalınması halk müzikinde bir istisna teşkil eden millî bir orijinalite olduğunu bu işin bilginleri söylenir.

Önümüzdeki seneler çalışmalarında bize kuvvet olan bu teveccühe liyakatimizi bir kat daha isbata çalışacağız.

Bu vesile ile Partimizdeki büyüklerimize ve bu işte ilgili arkadaşlarımıza ve Ankara Halkevi Reisi B. Ferid Celâl Gören'e, radyo evimize alâkalarından dolayı evimizin en samimî şükranlarını sunarız.

Şem'i: Konyalıdır. (1198) tarihinde doğmuştur. Genç yaşında helvacılığa merak etmiş ve bu san'atta terakki ederek usta olmuştur. (Kamus-ül-Alâm İstanbulda helvacılık ettiğini yazıyor halbuki yanlış). Aynı zamanda saz öğrenmek ve âşıklık etmek hevesine düşmüş ve onda da azâmı muvaffakiyeti göstermiştir.

Zamanında ve muahhar zamanlarda güzel şiirleriyle şöhretkazan Şem'i okur yazar değildir. Fakat ülemadan geri kalmamıştır. Kendisini İstanbulda ve Anadolu'da tanımayan bir âşık

yoktur. Şem'i harabati meşreb idi. Deveci elbisesile gezer, üste başa ehemmiyet vermezdi. Her tanıdığı şahsa muhabbet izharını vazife telâkki ederdi. Bütün harekâtı samimî idi. Hayatında bir kaç defa İstanbula gitmişti. Son seyahati esnasında bir âşık meclisine uğradı ve kendisini tanıttırmayarak bir köşeye oturdu. Onlar, (Şem'i) mahlesli bir koşmayı okuyorlardı. Kendi eserini duymaktan tabii bir zevk alan koca âşık dayanamadı (verin şu sazı biraz da ben çalayım) dedi. Şairler güldüler ve üstadı tezyif ettiler. (Geçinin yemediği ot başına vurur) dediler. Fakat Şem'i, ehemmiyet vermedi; bütün nezaketile sazı ellerinden aldı. Ve derhal çalmağa başladı. Dinleyen âşıklar bühtü hayret içinde kalmış ve hata ettiklerini anlamışlardı. O ehemmiyet vermedi, yalnız kendisini bildirmekle iktifa etti.

Şem'inin saz ve sözdeki kemâli bilâhare Saraya aksetti; padişah huzurunda bir saz meclisi tertip olundu. Şem'i reislik ediyor ve san'atındaki meharetinin bütün mânasile gösteriyordu. Padişah, ziyadesile memnun olmuş ve Şem'îye İstanbul'da kalmasını teklif etmişti. Fakat o, kabul etmedi; vatanını tercih etti. Nihayet (Çarşı Ağalığı) uhdesine tevcih edilerek Konya'ya gönderildi.

Artık Konya'daki mevkii ehemmiyetlenmişti. Esnafın bütün işleri Şem'îye ait oluyor ve her san'at sahibi onun emrile hareket ediyordu. Uzun müddet bu vazife uhdesinde kaldı. Nihayet öleceğini anladı. Ve (kalıbı dinlendireceğim) dedi. Defnolunacağı yeri tayin etti. Ve son defa (radyoda okunan) koşmayı yazdı. Hakikaten ondan sonra şiir yazmak nasip olmadı. (1255) tarihinde (57) yaşında olduğu halde vefat eyledi. (Halkiyat ve Harsiyat)

Gufrani:

Karamanın Başkışla nahiyesinde doğmuş bilâhara Karaman'da tavattun etmiştir. Pederi Ferhat efendidir. Kendisinin ismi Ali mahlesi Gufranidir. Ailesi kaza dahilinde Koçak develer diye şöhret bulmuştur. On beş yaşında şiir söylemeğe başlamıştır. Son zamanlarda sazı terk etmiştir. Aruz ve hece ile güzel şiirler yazabilen bu âşık Karamanda fakirane bir hayat geçirerek vefat etmiştir. (Halkiyat ve Harsiyattan) ailesi elan Karamandadır. Gufrani 1280 de doğmuş 1921 de Karamanda ölmüş ve Elmedin mezarlığına defnedilmiştir.

Ankara'daki Konya Gecesi münasebetile

M. Mes'ud Koman

Mahallî an'anelere, halk inanlarına verilecek ehemmiyeti vaktile Konya'da çıkarılan «Orta Anadolu» gazetesinde tebarüz ettirmiş, o zamanlar yeni teessüs eden Halkevleri âzalarının bu gibi tetkiklere âzamî ehemmiyet vermelerine işaret ve bilmünasebe «Bacıyan Rum» dan olmasına ihtimal verilen «Ayşe Bacılı» ve «Şabak» lar gibi hususî an'anelere sahip Kızılbaş Türk zümrelerinden bahseylemiştim.

Geçen on yıldanberi bu gibi tetkiklere gibi gereği ehemmiyet verildiğini memnuniyetle görüyoruz.

Meselâ: Eminönü Halkevinin «Halk Dergisinde» halk inanlarına dair cidden güzel malûmat çıkıyor. Bir de son günlerde Trakya'da Vahit Lûtfi Saleci'nin «Gizli halk musikisi, Gizli Türk dini oyunları» gibi güzel yazıları da bu mevzuda Türk matbuatına ilk akseden eserlerden olması itibarile mühimdir.

Vaktile ilk mektep başmuallimlerinden rahmetli «M. Zeki Dalboy» un Babalık gazetesinde halk inanlarına dair çıkan bir seri makalesile eski maarif müdürlerinden «Muhlis Koner» ın «Konya Düğünleri» adlı risalesinden ve rahmetli M. Ferit Uğur hocamızın Konya âdetleri ve düğünleri üzerine müfassalan yazıp ta bastırmağa muvaffak olamadığı tetkik mahsulü kıymetli eserinden başka Konya'da halk bilgisi üzerine bir hareket maalesef göremiyorduk.

Bu Mart ayında, Ankara Radyosunun tertip ettiği «Mahallî Halk Geceleri» nden birinin Konya'ya tahsis edildiğini memnuniyetle gördük.

Konya Parti sekreteri «Lûtfi Berkmen» kardeşimizin nezareti altında Ankara'ya gidilerek Radyoda ve ayrıca Halkevinde güzel bir Konya gecesi yapıldı. Mahallî müzik parçaları çalındı. Bu çevreden yetişen Halk şairleinden «Karaman'lı Gufrani» nin okunan bir destanı da çok alâka uyandırdı.

Merhûm Ferit Uğur'un «Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyatı» ndan aynen alınıp bu nushamızın başka bir sahifesinde neşredilen bu destanın sureti, yurdun birçok köşelerinde istenildi.

Bu inanlara «Bektaşiler» arasında «Devriye» derler.

Gufraninin de bu destanı, Bektaşilik tesiri altında yazdığı şüphesizdir. Ancak «Kaygusuz Abdal» ın meşhur divanının mukaddemesi akla getirilerek bunun buradan alına ilhamla yazıldığına da kani değilim.

Elimizde bulunan «İlyas» ın yazma Türkçe manzum «karmanname» sinin mukaddemesinde de «Gufrani'nin» bu tenasüh fikri pek vazih olarak münderiştir.

«Radyomuzda, C. H. Partisi tarafından Halkevleri sanat ve folklor saatları tertip edilmektedir. Bu saatlerde, yurdun dört bucagından şehrimize gelen sanatkârlarımız, kendilerine mahsus saz ve sözlerle bize Türk ruhunun sanatkâr varlığından parçalar dinletmektedir.

Şimdilik sözlerime Radyo mecmuasının (5) nci sayısında Konya gecesi üzerine çıkan yazı ile son veriyorum :

Geçen martın onikinci perşembe gecesinde de, Konya'ya ait folklor saati yapıldı ve bu gece, ayrıca bir başarı oldu. Hiç bir tesir altında kalmayan ve hususiyetini muhafaza edegelen Konya musikisinde iki çeşit üslûp vardır. Biri arkadaşlık, muhabbet meclisi üslûbü; öteki divan musikisi. Muhabbet meclisi musikisi canlı ve hareketlidir. Divan musikisi daha ağır başlıdır. Bu musiki ritmik ve kıvrak başlar. Sonra saz kesilir, söyleyici divanı yalnız söyler. Sazlar divan melodisini tekrar eden ve böylece gider. Konya musikisini en ufak ayrıntılarına varıncaya kadar bilen Çopur İsmail divan musikisinde ençok selâhiyeti olan bir zattır. Silleli İbrahim, Konyalı Murad, Konya musikisinin belli başlı elemanlarındandır. İşte Konya gecesi, bunlar gibi halk sanatkârlarımızın sazları ve sesleriyle gayet canlı olarak yaşatılmıştır.»

TASHİH : Bu sahifenin 11 nci satırından sonra 17 ve 18 nci satırların konulması lâzım gelirken yanlışlıkla yeri değişmiştir.